Riksdagens protokoll 1990/91:12

Måndagen den 22 oktober

Kl. 12.00–15.56

Protokoll
1990/91:12

Svar på interpellationer

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 12, 15 och 16 oktober.

2 § Ledigheter

Andre vice talmannen meddelade att ansökan om ledighet för FN-uppdrag inkommit från

dels Lars Ernestam (fp) för tiden den 10 november – den 9 december,
dels Bertil Måbrink (v) för tiden den 12 november – den 11 december.

Kammaren biföll dessa framställningar.

Andre vice talmannen anmälde att *Lennart Eliasson* (fp) och *Seija Viitamäki-Carlsson* (v) skulle tjänstgöra som ersättare för resp. Lars Ernestam och Bertil Måbrink.

3 § Svar på interpellationerna 1990/91:24 och 34 om AP-fonderna

Anf. 1 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):
Herr talman! Bengt Westerberg har frågat mig:

- om regeringen har planer på att framlägga förslag som skapar förutsättningar för ett kraftigt ökat statligt ägande i det svenska näringslivet,
- om regeringen har för avsikt att föreslå riksdagen att de tre första AP-fonderna skall ges friare placeringsrätt,
- om regeringen har planer på att i ett senare skede föreslå riksdagen att utvidga AP-fondernas kapital,
- om jag närmare kan redovisa innebörden av löftet att löntagarfonderna var "steget" och inte skall följas av något som liknar fonderna eller något annat i samma syfte.

Även Lars Tobisson har frågat mig:

- om regeringen har planer på att öppna AP-fonden för aktieköp,

– om regeringen avser öka fondbildningen i ATP-systemet utöver det ursprungliga buffertsyftet.

Bakgrunden till Bengt Westerbergs och Lars Tobissons frågor utgörs dels av den socialdemokratiska partikongressens uttalanden för en friare placeringsrätt för de tre första AP-fonderna, dels av den rapport som LO nyligen lagt fram om att bl.a över tiden omforma AP-fonderna till ett premiereservliknande system.

Under ATP-debatten i slutet av 1950-talet drev de borgerliga partierna kampanj om att ATP-systemet var ett ingrepp i den enskildes rätt. Jag tror knappast någon av de hundratusentals och åter hundratusentals människor ur de breda löntagarkollektiven som har gått sin framtid till mötes som pensionär under de dryga 25 senaste åren har sett, eller ser, ATP-reformen som ett negativt ingrepp mot den enskilde.

Tvärtom utgör ATP-systemet i dag en av grundstenarna för den sociala trygghet och det skydd mot inkomstbortfall alla behöver vid sjukdom, handikapp och ålderdom. Det svenska pensionssystemets styrka visar sig också genom att ytterst få ålderspensionärer i Sverige är beroende av socialbidrag – något som är vanligt i många andra länder.

Det är för oss socialdemokrater viktigt att både slå vakt om och utveckla dessa grundläggande välfärdssystem samt att trygga finansieringen av detsamma.

Bl.a. för att trygga framtidens pensioner kommer det under det närmaste decenniet att krävas ett högt sparande. En viktig del av sparandet sker i den allmänna pensionsfonden. De senaste åren har fondens avkastning varit påtagligt sämre än t.ex. de privata försäkringsbolagens, som har en friare placeringsrätt för sitt kapital.

Mot bakgrund av 1980-talets enastående börsuppgång är det knappast förvånande att frågan om AP-fondens aktieplaceringar har fått ny akutalitet. I dag är första, andra, och tredje AP-fonderna utestängda från att placera i riskkapital, till exempel i aktier. De är nästan helt hänvisade till obligationer och andra räntebärande tillgångar. De fjärde och femte AP-fonderna har inte bara rätt, utan är skyldiga, att placera i aktier. Fjärde AP-fonden, som ensam förvaltar nästan hälften av AP-fondernas totala aktieinnehav, får numera betraktas som accepterad i alla politiska läger. Det var också en borgerlig regering – närmare bestämt dåvarande ekonomiministern Gösta Bohman – som 1978 och 1981 undertecknade propositioner till riksdagen om ökning av fjärde AP-fondens kapital.

Jag menar att AP-fondens pensionskapital måste förvaltas på bästa möjliga sätt till gagn för såväl dagens som morgondagens pensionärer. Jag anser det också angeläget att dels minska behovet av framtida avgiftshöjningar, dels ytterligare effektivisera fondförvaltningen och därmed kapitalmarknaden. Ambitionen om bästa möjliga avkastning för AP-fonden måste också ses mot bakgrund av behovet att stärka det totala sparandet i ekonomin.

Mot denna bakgrund vill jag därför ange följande inriktning på tänkbara åtgärder:

– AP-fonden bör befrias från de diskriminerande regler som i dag gör att de förhindras att placera sitt pensionskapital lika fritt som t.ex. försäkringsbo-

lagen. Försäkringsbolagens placeringsregler ses för närvarande över av en statlig kommitté. Utgångspunkten är att maximera AP-fondens avkastning. Liksom i dag bör regler syftande till ägarbegränsningar finnas.

- Organisationen av AP-fonderna bör förändras till förmån för ett betydande antal delfonder som skall stå självständiga mot varandra, regeringen och riksdagen i sitt förvaltningsuppdrag.
  Utgångspunkten för en förändrad organisation är att öka marknadsmedvetandet och därmed främja en ytterligare effektivisering av fondförvaltningen. I linje med detta synsätt bör fonderna inte heller framdeles ha några uppgifter inom näringspolitiken eller regionalpolitiken.
  Jag utgår från att riksdagen även fortsättningsvis skall beredas samma möjlighet som nu i vad gäller tillgång till information och insyn i fondernas verksamhet.
- Regeringen har för avsikt att skyndsamt utreda förutsättningarna för en friare placeringsrätt och ändrad organisation av AP-fonden.

Vad gäller LO-rapportens förslag om att omforma AP-fonden under ca en 20-årsperiod till ett premiereservsystem, utgör det ett bidrag till lösningen av frågan om hur såväl den ojämna förmögenhetsfördelningen och bristen på sparande bör åtgärdas som hur framtidens pensioner bör tryggas.

Jag noterar att även LO-rapporten föreslår friare placeringsregler och förändrad fondorganisation. Själva förslaget om ett reformerat pensionssystem redovisas mycket kortfattat på några få sidor.

Den parlamentariskt sammansatta pensionsberedningen har enligt direktiven till uppgift att göra en översyn av det allmänna pensionssystemet. Kommittén skall bl.a. behandla ATP-systemets framtida finansiering. Kommittén väntas inom kort överlämna sitt slutbetänkande till regeringen.

I avvaktan på bl.a. pensionsberedningens slutbetänkande är jag inte nu beredd att ta ställning till hur ett framtida och eventuellt pensionssystem och dess finansiering bör se ut.

Som svar på Bengt Westerbergs fråga rörande löntagarfonderna vill jag än en gång slå fast att dessa fonder inte kommer att tillföras nya medel.

Slutligen vill jag framhålla att det är av central betydelse att trygga finansieringen för morgondagens pensionärer – inkl. Bengt Westerberg och Carl Bildt.

Då Lars Tobisson, som framställt interpellation 34, anmält att han var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav andre vice talmannen att Carl Bildt fick delta i överläggningen i stället för interpellanten.
(forts. 6 §)

4 § Ajournering

På grund av ett tekniskt fel på högtalaranläggningen beslöt kammaren kl. 12.12 på förslag av andre vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 12.20.

5 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 12.20.

6 § Svar på interpellationerna 1990/91:24 och 34 om AP-fonderna (forts.)

Anf. 2 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern så mycket för svaret. Dess värre nödgas jag konstatera att svaret är något av en krigsförklaring, och att socialdemokraterna nu åter vill riva i gång en fondstrid.

Statsministern och andra ledande socialdemokrater har tidigare vid upprepade tillfällen sagt att löntagarfonderna var steget, och att de inte skulle följas av någonting som liknade fonderna eller någonting som hade samma syfte. När jag nu ber statsministern förklara innebörden av detta uttalande får jag bara till svar att löntagarfonderna inte skall tillföras något ytterligare kapital. Däremot vill statsministern uppenbarligen hålla öppet för andra åtgärder, dvs. fonder av liknande slag eller med samma syfte.

Det ges också ett klart besked i svaret när det gäller AP-fonderna. Dessa skall enligt statsministern få en friare placeringsrätt. Det innebär att ytterligare ungefär 350 miljarder i statligt kapital skall släppas loss på en aktiemarknad som, om man räknar bort en del indirekt ägande, före den senaste krisen uppgick till 550 miljarder. Även om man bara placerar en mindre del av dessa 350 miljarder i aktier, är det alldeles klart att AP-fonderna kommer att bli en av de helt dominerade ägarna i det svenska näringslivet redan med detta begränsade förslag.

Statsministern är inte heller beredd att ta avstånd från LOs, förslag som innebär en utvidgning av AP-fonderna, så att de blir tre gånger så stora som de är i dag, dvs. från ungefär 400 miljarder kronor till 1 200 miljarder kronor. Så stora fonder kommer att bli helt dominerande på den svenska kapitalmarknaden. Och det kommer också, även om de bara sätter av en mindre del för aktier, att bli helt dominerande ägare i det svenska näringslivet. Det är uppenbart att det yttersta syftet med dessa förslag är att få statlig ägarmakt i näringslivet. Men socialdemokraterna vet av tidigare erfarenheter att detta inte är någonting som är populärt hos människor, och att det är svårt att få gehör för sådana tankar och därför försöker man påstå att det finna andra skäl som egentligen skulle vara de verkliga för att vidta dessa åtgärder.

Man pekar på behovet av att trygga framtidens pensioner, på att klara det framtida sparandet i samhället och på att få en jämnare förmögenhetsfördelning. Men när argumenten för de här olika målen redovisas så blir de haltande, ibland rent av osakliga och det beror naturligtvis på att detta inte är någon lösning på de problem som socialdemokraterna räknar upp. Det gäller t.ex. detta med att fondernas placeringsrätt skulle påverka det totala sparandet. Det är klart att det totala sparandet i samhället inte påverkas det minsta av om AP-fonderna placerar sitt kapital i aktier eller i obligationer. Sparande är undanträngd konsumtion. Men konsumtionen förändras inte ett dugg av placeringsreglerna för AP-fonderna. Man gör jämförelser mellan de

privata försäkringsbolagen och AP-fonderna och säger att man bör ha samma behandling, men det är två helt olika institutioner.

De privata försäkringsbolagen är uppbyggda av frivilligt sparande. Människor som har placerat sina pengar där är för sina pensionsutbetalningar helt beroende av vilken avkastning fonderna ger för. Man betalar skatt på fondavkastningen. AP-fonderna är uppbyggda av skatter, deras avkastning är ingen pensionär beroende av. De är skattebefriade. Det är alltså två helt olika typer av institutioner som vi talar om.

Det är också mycket osannolikt att de framtida pensionerna skall tryggas av att vi får ett ökat statligt ägande. Det är ju detta Ingvar Carlsson säger i sitt svar, att vi skall trygga pensionerna genom att låta statliga fonder köpa mer aktier, och Ingvar Carlsson utesluter inte att man också kan tänka sig en fonduppbyggnad av det slag som LO föreslår. Men erfarenheterna, både från Sverige och inte minst från en rad andra länder, är att ett mycket omfattande statligt ägande snarare hämmar den ekonomiska utvecklingen än stimulerar den. Till sist är det den ekonomiska utvecklingen, den ekonomiska tillväxten och bara den, som kan trygga framtidens pensioner.

Det besked som Ingvar Carlsson har givit i dag är ett nytt löftesbrott i raden av många från socialdemokraterna. Statsministern gör inte ens något försök att hävda att den TT-intervju som jag har åberopat, där statsministern talar om att löntagarfonderna är steget och inte skall följas av något liknande eller något annat med samma syfte, skulle vara felaktigt återgiven. Statsministern svarar kort och gott att beskedet är att löntagarfonderna inte skall få mer pengar men att det kan komma något liknande efter löntagarfonderna.

Jag tycker att det börjar likna litet moralisk bankrutt när socialdemokraterna på område efter område känner sig helt obundna av tidigare givna löften. Detta är bara ytterligare ett exempel på det. Sedan kan jag inte låta bli att tillägga att tidpunkten för detta besked är ovanligt illa vald. Sverige befinner sig nu i en ekonomisk krissituation. Det handlar om att återuppbygga och återvinna ett förtroende i det svenska näringslivet för den svenska statsmakten, för regeringen och riksdagen. I det läget går Ingvar Carlsson ut och säger att socialdemokraterna inte har gett upp sina socialiseringsambitioner utan i stället är inställda på att nu inleda en ny socialiseringsauktion av större omfattning än någon hittills. Detta tycker jag är utomordentligt allvarligt, och det kan inte ses som något annat än krigsförklaring från socialdemokraterna.

Anf. 3 CARL BILDT (m):

Herr talman! Även jag ber att, å mina och Lars Tobissons vägnar, få tacka statsministern för svaret. Svaret bekräftar att socialdemokraterna avser att, nu med hjälp av de väldiga pensionskapitalet, gå vidare på den väg mot ett alltmer socialiserat näringsliv som man slog in på i samband med att man i denna kammare för nästan tio år sedan drev igenom löntagarfonderna. Därmed bryts ännu en gång de löften som man gav i samband med att man här införde löntagarfonderna. Löntagarfonderna var inte steget, utan löntagarfonderna var bara det första i en serie av steg som syftade till att socialisera alltmer av ägande och sparande. Vi ser nu resultateten. Sedan löntagarfonderna infördes har det statliga ägandet, dess andel av börsen, ökat från ca 3

till ca 11 %. Det är en mycket snabb ökning av det statliga ägandet. Inget land i världen har under det senaste decenniet byggt ut sitt statsägande av näringslivet så mycket som Sverige har gjort under socialdemokraterna. Det är en farlig utveckling för vår ekonomi. Det leder till en tilltagande makt och ägarkoncentration. Det dämpar företagande och utveckling och det bromsar därmed tillväxten. Erfarenheterna av socialiserat ägande är i alla länder entydigt negativt, om jag uttrycker mig mycket försiktigt.
(forts. 9 §)

7 § Ajournering

Då högtalaranläggningen återigen var ur funktion beslöt kammaren kl. 12.29 på förslag av andre vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 12.35.

8 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 12.35.

9 § Svar på interpellationerna 1990/91:24 och 34 om AP-fonderna (forts.)

Anf. 4 CARL BILDT (m):

Herr talman! Det finns en åtminstone marginell risk för att strävandena att vitalisera och spontanisera debatterna blir något lidande genom denna typ av tekniska malfunktioner.

Erfarenheterna av ett socialiserat ägande är som jag sade tidigare entydigt negativa i alla länder.

Det var i slutet av 1986 som LO i en skrivelse till regeringen krävde att också AP-fondernas kapital nu skulle få användas för köp av aktier i näringslivet. Ingvar Carlsson avvisade faktiskt i intervjuer detta med argumentet att det skulle vara ett alldeles för stort belopp att tillföra börsen.

Sedan dess har saker och ting tydligen förändrats, och nu släpps detta förslag från LO fram samtidigt som statsministern markerar att han ännu inte vill ta ställning till de ännu mer långtgående LO-förslag som bl.a. Bengt Westerberg här refererar till. Det argument man använder för att nu släppa igenom detta långtgående socialistiska förslag är att det handlar om att trygga pensionerna. Men minns då mycket noga att man i löntagarfondsdebatten använde sig av samma argument. Det sades att löntagarfonderna var nödvändiga för att trygga framtidens pensioner. Och vi vet att pensionerna, ATP-systemet, sannerligen inte har blivit tryggare sedan löntagarfonderna infördes. Vi har i stället sedan dess fått en ekonomisk utveckling som när det gäller den nedpressade tillväxten i själva verket har inneburit nya faror, nya orosmoment, ny instabilitet och ny otrygghet för ATP-systemet.

ATP är ett fördelningssystem. Det innebär i sin kärna att pensionerna

tryggas av den ekonomiska tillväxten och inte av någonting annat. Fonderna är till sin natur bara buffertfonder. När den ekonomiska tillväxten sviktar, ja, då sviktar också förtroendet för pensionssystemet och pensionssystemets möjligheter att leva upp till sina åtaganden.

Så är det också i dag. Vi har en dålig ekonomisk utveckling, som äventyrar ATP-systemet. Om man förverkligar dessa förslag, innebär det att man ytterligare försämrar den ekonomiska utvecklingen dels genom att socialisera ägandet i näringslivet, vilket är det omedelbara förslaget, dels genom att – med LOs mera långtgående förslag – öka skattetrycket ytterligare och därmed ytterligare bromsa tillväxten och ännu tydligare äventyra ATP-systemet.

Sverige har i dag uppenbara och allvarliga ekonomiska problem, bl.a. den mycket låga tillväxten. Jag tror, herr statsminister, att det vore en farlig signal till svensk företagssamhet och till omvärlden att i dag säga, vilket statsministern redan har gjort, att socialdemokratin vill gå vidare med ett stort ägarbyte i socialistiskt riktning inom svenskt näringsliv. Det finns väl en och annan som blir glad över att få bättre betalt för sina gamla aktier, men allt fler inom och utom landet kommer att förlora förtroendet för svensk ekonomi. Alla vet att ju mer av socialism och förstatligat ägande man har, desto sämre blir de ekonomiska förutsättningarna.

Ett problem vi har i dag är att alltför många redan har förlorat förtroendet för svensk ekonomi. Ytterligare steg i socialistisk riktning riskerar att underminera mycket av det som nu behöver göras för att vi skall klara vår ekonomi. Jag vill därför av långsiktiga skäl – för att ge oss den tillväxt vi behöver för att klara pensionerna – men också av kortsiktiga skäl uppmanar regeringen att lägga dessa socialistiska planer åt sidan. Fullföljs de, blir det, som Bengt Westerberg sade, en djupgående inrikespolitisk strid. Det är en sak. Men vad värre är: Fullföljs de, äventyras ännu mer förtroendet för svensk ekonomi, vilken redan i dag är i ett alltför skakigt tillstånd.

Anf. 5 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Löntagarfonderna är steget, Bengt Westerberg. Regeringen har inte några som helst avsikter att tillföra löntagarfonderna ytterligare medel. Vi har heller inte för avsikt att införa något liknande. Nu säger Bengt Westerberg att AP-fonderna är någonting liknande. Det vill jag bestämt hävda att de inte är.

Detta kan jag illustrera på ett mycket enkelt sätt. Gösta Bohman medverkade som ekonomiminister till att AP-fonderna tillfördes ytterligare resurser. Jag är absolut säker på att Gösta Bohman inte skulle varit med om att tillföra löntagarfonderna ytterligare medel.

Så till LOs s.k. förslag. Det är en utredningsrapport, där denna fråga behandlas på ett par sidor. Först nästa vår har LO kongress, och till dess finns möjligen en uppfattning hos LO. Jag har inte ansett det rimligt att nu i dag, här i riksdagen, bedöma en LO-ståndpunkt på ett utredningsförslag. Jag vill avvakta till dess LO möjligen har ett konkret och redovisat förslag.

Nyligen uttalade aktiefrämjandet följande: Det kommer att fattas 20 miljarder kronor per år på 1990-talets svenska aktiemarknad – pengar som behövs om svenska företag skall kunna vara med och strukturera om Europas

näringsliv. AP-fonderna kan naturligtvis inte klara allt detta på egen hand. Men det är inte uteslutet att AP-fonderna här kan spela en konstruktiv roll.

Om nu Carl Bildt och Bengt Westerberg inte vill lyssna på mig, kan jag citera vad Per-Martin Meyerson, sakkunnig i ekonomisk-politiska frågor på Industriförbundet, skrev i Svenska Dagbladet den 26 september i år. Han skrev att pensionssparandet i Sverige är "av vital betydelse för utbudet av långfristigt riskkapitial till näringslivet. Det är därför hög tid att avpolitisera och avdramatisera AP-fonderna så att också detta pensionssparande kan bidra till riskkapitalförsörjningen i svensk ekonomi. Det är på detta sätt AP-fonderna kan bidra till att trygga pensionerna. Starka skäl talar alltså för en aktivering av fonderna. – – – De utgör en potentiell källa för långsiktigt riskkapital som vi knappast har råd att undvara".

När nu en expert på industriförbundet uttalar detta, är det naturligtvis inte ett uttryck för en vilja att åstadkomma något sådant som Carl Bildt och Bengt Westerberg här målade upp. Han ser ett viktigt problem och vill vara med att diskutera lösningar på det. På den här punkten har jag samma inställning.

Det regeringen har sagt är att vi anser att detta är värt att utreda så att vi först och främst kan klara pensionerna, ålderstryggheten, för de gamla. Men skulle det vara på det sätt som Industriförbundets expert säger, nämligen att detta dessutom skulle kunna hjälpa till att lösa näringslivets problem under 90-talet, är detta något som jag upplever som positivt.

För att få en relation till vad detta kommer att innebära vill jag konstatera att AP-fonderna i dag förvaltar totalt 400 miljarder kronor. Därav är 40 miljarder, eller 10 %, placerade i aktier. Aktieplaceringen motsvarar 6 % av börsvärdet. Livförsäkringsbolagen förvaltar i dag totalt 440 miljarder kronor. Därav är 90 miljarder, eller 20 %, placerade i aktier. Aktieplaceringen motsvarar 14 % av börsvärdet.

Om man tänker sig att systemet med AP-fonder skulle ges en liknande ställning på kapitalmarkanden som livförsäkringsbolagen har i dag, skulle inte detta innebära någon ny form av maktutövning. Jag anser därför att vi kan diskutera de här frågorna litet lugnare och sakligare. Det är därför som jag har velat redovisa att det finns ekonomer och experter som har en ganska balanserad syn på den fråga som vi diskuterar i dag.

Anf. 6 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Det är alldeles uppenbart att AP-fondernas kapital med det förslag som Ingvar Carlsson här har redovisat kommer att användas i ett liknande eller t.o.m. samma syfte som löntagarfondernas kapital. Löntagarfonderna är för övrigt en del av AP-fondsystemet.

Ett av syftena med löntagarfonderna var just att förändra ägarstrukturerna och ge staten en ökad ägarmakt. Det Ingvar Carlsson redovisat för oss i dag i sitt svar är att regeringen kommer att föreslå att staten skall köpa in sig till större del i det svenska näringslivet. Ingvar Carlsson är heller inte beredd att sätta någon bortre gräns för detta utan talar om en fri placeringsrätt för AP-fonderna, vilket innebär att en mycket stor andel av de 350 miljarder som i dag är placerade i obligationer kan överföras till aktier. Men vad värre är: Ingvar Carlsson kan inte ens ta avstånd från den orimliga tanken att man

skulle kunna tredubbla AP-fondernas storlek och ge dessa jättelika fonder fri placeringsrätt.

Var och en inser att om bara en mindre del av det jättelika kapital som LO vill bygga upp i dessa fonder används för att socialisera det svenska näringslivet, får fonderna en helt dominerande ställning i det svenska näringslivet. Detta vore mycket olyckligt.

Jag vill gärna instämma i det Carl Bildt sade, nämligen att det inte finns något exempel i världen på att ett så omfattande statligt ägande har garanterat en ekonomiskt utveckling eller ekonomisk tillväxt. Kan Ingvar Carlsson klart utsäga att detta LO-förslag är orimligt? Jag vet att statsministern annars inte drar sig för att säga att förslag som kastas fram i debatten är orimliga om de är orimliga. Men det oroande är att Ingvar Carlsson inte ens har någon uppfattning om detta förslag från LO, trots att det är så orimligt som det är.

Nu försöker Ingvar Carlsson söka stöd hos en del personer, bl.a. Per-Martin Meyerson på Industriförbundet. Men man måste då notera att Industriförbundets ordförande Karl-Erik Sahlberg, som talar för det svenska näringslivet, mycket snabbt var ute och sade att Meyerson endast talade för sig själv och inte för det svenska näringslivet. För mig är det inte avgörande om Per-Martin Meyerson, Karl-Erik Sahlberg eller någon annan har en uppfattning. Min och folkpartiets utgångspunkt är att det inte är bra med ett förstatligat näringsliv och att staten skall kontrollera näringslivet, men inte äga stora delar av näringslivet. Innebörden av dessa förslag är ju att staten kommer att ta över en mycket stor del av ägandet i det svenska näringslivet.

Kan då detta bidra till att klara pensionerna? Nej, Ingvar Carlsson vet att den fria placeringsrätten inte räddar några pensioner utan att det bara är ekonomisk tillväxt som kan göra det. Den avgörande frågan som vi måste ställa oss är: Kommer ökat statligt ägande att leda till högre tillväxt eller ej? Mitt svar är nej.

Anf. 7 CARL BILDT (m):

Herr talman! När socialismen skall införas med pensionsargument är det verkligen ulven som uppträder i fårakläder i den politiska debatten. Pensionsargumentet var humbug när det användes för att införa löntagarfonderna och det förblir humbug när det nu skall användas för att motivera att AP-fondernas miljarder skall användas för att socialisera ägandet.

Statsministern kan säga vad han vill, han vet att gör man på det sätt som nu har utannonserats från regeringens sida, så medför detta att tiotals, kanske hundratals, miljarder kronor används för att socialisera ägandet. Statsministern vet eller borde veta det alla andra vet, nämligen att socialiserat ägande bromsar utvecklingskraft, det bromsar företagande och det bromsar tillväxt, det skadar ekonomin. Och en ekonomi som skadas av socialism kan aldrig bära upp bra pensioner i framtiden.

När man ser på vad socialdemokraterna nu håller på med är det typiskt att de det ena steget efter det andra bygger ut sina instrument för att socialisera ägandet. Socialdemokraterna införde de fem löntagarfonderna och den fjärde AP-fonden som sedermera gav upphov till den femte AP-fonden – även detta var ett stort löftesbrott! Nu skall också första till tredje AP-fonden användas för att socialisera ägandet. Regeringen har här i riksdagen i år

drivit igenom det s.k. SIB-invest som för ett antal miljarder, fem till att börja med, skall användas till att förstatliga ägandet. Samtidigt har regeringen drivit igenom ett antal s.k. riskkapitalbolag som också de skall medverka till att förstatliga ägandet.

På punkt efter punkt tar man steg efter steg för att socialisera ägandet. Detta leder med naturnödvändighet till att förtroendet för svensk ekonomisk politik och svensk ekonomisk utveckling rubbas. Det var synd att statsministern överhuvud taget inte berörde detta, men det finns i dag en allvarlig förtroendekris inom och utom landet när det gäller Sverige som investeringsland, som tillväxtland och som framtidsland i fråga om ekonomisk utveckling. Detta är sämsta tänkbara tidpunkt att komma med signaler om att nu skall socialismen stärkas i Sverige. Pensionerna, om de skall tryggas, kräver mindre av socialism i Sverige. Med mer av socialism blir det faktiskt mindre av pensioner.

Anf. 8 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Det paradoxala är att under de borgerliga regeringsåren fick vi mer av statligt ägande inom industrin, medan det statliga ägandet har minskat under den socialdemokratiska regeringstiden. Så är det faktiska förhållandet.

I dag diskuterar vi en helt annan sak, nämligen om AP-fonderna kan spela en roll, liksom livförsäkringsbolagen gör, för att bidra till det riskkapital som behövs och på detta sätt trygga pensionerna för framtidens ATP-pensionärer.

Jo, Bengt Westerberg, jag anser att det skall finnas en gräns för placeringen. Jag angav en tänkbar gräns och det är den som bilförsäkringsbolagen har i dag. Jag anser absolut att en sådan gräns skall slås fast. Men det är rimligt att vi tar ställning till det efter det att vi har fått frågan ordentligt belyst.

Jag tycker inte att Bengt Westerbergs åberopande av Industriförbundets ordförande på något sätt förtar effekten av mitt argument att experten och ekonomen Meyerson anser att AP-fonderna skulle kunna spela en konstruktiv roll för svenskt näringsliv. Jag kan inte tänka mig att Meyerson skulle stödja ett förslag som skulle få sådana konsekvenser som Bengt Westerberg och Carl Bildt utmålar. Det är helt klart att Bengt Westerberg och Carl Bildt av någon anledning överargumenterar på den här punkten.

ATP är inte någon humbug vare sig systemet är uppbyggt med hjälp av placeringar till en del i näringslivet eller är uppbyggt av placeringar på annat sätt. Syftet är att åstadkomma trygghet för hundratusentals människor. Vi socialdemokrater diskuterar hur vi med något ändrade placeringsmöjligheter skall kunna öka denna trygghet. Det är vad det handlar om, och jag tycker nog att man på den punkten kan bli trodd på sitt ord.

Jag tycker inte att jag har någon anledning att ta ställning till ett förslag som – i det skick som jag har sett det – omfattar ett par sidor om ett jätteproblem, när LO-kongressen nästa vår skall lägga fram sitt förslag. Jag har den respekten för arbetsmarknadens parter – vare sig det är fråga om arbetsgivarsidan eller löntagarsidan – att de skall få utveckla sina tankar och idéer innan man sågar av dem genom att säga: Det är inte någon idé att ni över

huvud taget sysslar med den här frågan. Detta handlar ju om deras medlemmars trygghet på ålderdomen. Då är det väl rimligt att de får möjlighet att utveckla sina förslag.

Sedan skall jag ge besked om vad jag anser om det konkreta förslag som LO kommer att lägga fram, möjligen om ett halvår.

Anf. 9 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Ingvar Carlsson vidhåller att syftet med detta förslag är att trygga pensionerna. Men om man skulle låta AP-fonderna placera t.ex. 20 % i stället för som i dag 10 % i aktier, skulle detta om vi antar en betydligt högre avkastning på aktier än obligationer – låt oss säga långsiktigt 5 %, vilket troligen är väldigt optimistiskt – tillföra 2 miljarder kronor per år, och 2 miljarder kronor per år tryggar inte pensionerna för några tusentals människor. Det enda som kan trygga pensionerna för alla ATP-pensionärer i dag och i framtiden, framför allt i framtiden, är en ekonomisk tillväxt. Då måste vi ställa oss frågan: Hur skall näringslivet i Sverige bäst förvaltas för att vi skall få en ekonomisk tillväxt i framtiden? Min övertygelse är att ett enskilt förvaltat näringsliv kommer att ge oss en högre tillväxt än ett näringsliv där staten är dominerande ägare.

Observera att om de stora LO-fonderna införs, tre gånger så stora som dagens fonder, då spelar det ingen roll med en ägarbegränsning som innebär att t.ex. 20–25 % får placeras i aktier. Fonderna kommer ändå att bli dominerande i det svenska näringslivet.

I sitt interpellationssvar sade Ingvar Carlsson att ett av skälen till att regeringen vill ha den fria placeringsrätten är att den skulle medverka till att öka sparandet i Sverige. Som jag sade i mitt inledningsanförande kommer inte sparandet att påverkas ett enda dugg av om AP-fonderna får placera i aktier i stället för i obligationer. Detta är inte någon lösning på problemet med bristen på sparande som regeringen på det här sättet har velat göra gällande.

Ingvar Carlsson återkommer till parallellerna mellan de privata försäkringsbolagen och AP-fonderna. Men det rör sig ju om två helt olika saker. Försäkringsbolagen bygger på frivilligt sparande, och pensionsutbetalningarna är helt beroende av vilken avkastning det blir på det kapital som försäkringsbolagen förvaltar. Försäkringsbolagen betalar skatt på avkastningen på bolagen och även på försäkringssparandet. AP-fonderna däremot är uppbyggda av skattemedel. Det är statliga fonder. Ingen pensionär är beroende av vilken avkastning AP-fonderna ger. De betalar ingen som helst skatt. Vi talar om två vitt skilda saker. Det går inte att dra några paralleller mellan dem och säga att placeringsreglerna för den ena institutionen skall vara desamma som för den andra.

Sedan säger Ingvar Carlsson igen att han inte vill ta avstånd från LO-förslaget. Men Ingvar Carlsson säger att han är beredd att avstå från många andra orimliga förslag som cirkulerar i debatten. Men detta är naturligtvis känsligt. Samtidigt minns vi alla väl att det ofta är LO som bryter väg och som talar om hur det skall bli, och sedan följer partiet efter. Och om igen, herr talman, tycks det bli på det sättet, vilket jag djupt beklagar.

Anf. 10 CARL BILDT (m):

Herr talman! Statsministern återvänder till vad som i och för sig är en väletablerad myt, nämligen att man under socialdemokratiska regeringar under 1980-talet har avsocialiserat näringlivet. Men det är en myt, och den är felaktig. Statsägandets andel av börsvärdet har ökat från ca 3 till ca 11 %, genom löntagarfonder och genom de andra utnyttjandena av olika fonder som har gjorts. Sverige har socialiserat ägande under socialdemokratisk ledning. Socialdemokraterna har inte talat så mycket om det, vilket jag på goda grunder kan förstå, men det är ett faktum att det är detta som socialdemokraterna har gjort.

Bengt Westerberg berörde delar av argumenten mot varför parallellen med de privata försäkringsbolagen är så felaktig. Låt mig också erinra statsministern om att försäkringsbolagen icke har rätt att placera det egentliga försäkringskapitalet, dvs. det som motsvarar vad man kallar den försäkringstekniska skulden, i aktier. Försäkringsbolagen är i lag förhindrade att göra detta. Men AP-fonderna skulle få rätt att fullt ut placera kapital i aktier, en rätt som försäkringsbolagen de facto inte har när det gäller det egentliga försäkringskapitalet. Det som i så fall krävs är att man först ändrar lagen för försäkringsbolagen och därefter ändrar lagen för AP-fonderna. Men då blir väl det socialistiska syftet väl uppenbart.

Sedan vill jag bara notera att statsministern alls inte har någon neutral attityd till LO-förslaget om att AP-fonderna, efter det att socialdemokraterna har fått rätt att använda dem för att socialisera ägandet, skall tredubblas och byggas ut till rena superfonder. Formuleringarna i interpellationssvaret är entydigt positiva till LO-modellen. Statsministern säger att det bidrar till lösningen av många problem. Han tar ännu inte formellt ställning för det, men han ger det sitt moraliska stöd. Och det är en politisk signal så god som någon.

Investeringar är vad Sverige behöver för att vi skall få den tillväxt som krävs för att vi skall kunna klara framtidens pensionsbetalningar. Om det är något som jag tror skrämmer bort investeringar ur Sverige så är det nya signaler om socialisering av ägandet, om utbyggd statskontroll och utbyggt statsägande. Dessa signaler är farliga för svensk ekonomi.

Och jag upprepar: Pensionsargumentet för att motivera socialism är humbug. Det handlar verkligen om ulven i fårakläder.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1990/91:3 om bilavgifter

Anf. 11 Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Carl Frick har frågat mig varför regeringen inte har beslutat om en proposition om bilavgifter och hur regeringen vill prioritera arbetet för att klara de nationella miljömålen i Stockholmsregionen.

Ett förslag till bilavgifter i form av områdesavgifter för motorfordon har lämnats av Storstadstrafikkommittén (STORK) i dess betänkande (SOU 1989:43) Storstadstrafik 3. Detta förslag har formen av en ramlag som inne-

bär att regeringen under vissa förutsättningar skulle kunna ge en kommun rätt att ta ut bilavgifter för att minska biltrafiken inom kommunen och därigenom också de utsläpp, buller och andra miljöstörningar som orsakas av denna trafik. Övervakningen av det av STORK förordade avgiftssystemet skulle skötas av särskilda bilavgiftsövervakare. Under remissbehandlingen har STORKs förslag till bilavgifter mött kritik främst då det gäller rättssäkerheten. Bl.a. av detta skäl avser regeringen att inte lägga fram förslaget om bilavgifter för riksdagen.

Enligt regeringsförklaringen avser regeringen att presentera förslag för riksdagen om ökade insatser för miljövänliga trafiksystem i de tre storstadsområdena.

Jag vill i detta sammanhang erinra om det uppdrag som regeringen gett till de tre s.k. storstadsförhandlarna. Enligt direktiven skall var och en av dessa förhandlare med berörda parter inom en särskild storstadsregion utarbeta överenskommelser som syftar till att genom åtgärder i det samlade trafiksystemet förbättra regionens miljösituation, öka tillgängligheten samt skapa bättre förutsättningar för regionens utveckling. Storstadsförhandlarna skall redovisa resultatet av sina överväganden senast den 15 januari 1991.

Vidare vill jag redovisa att regeringen avser att i den miljöpolitiska proposition som kommer att föreläggas riksdagen i början av nästa år behandla frågor om trafikens miljöeffekter. I denna proposition kommer särskilda åtgärder att föreslås som syftar till att minska trafik-, miljö- och hälsoproblemen i storstadsområdena. Regeringen kommer också i internationella sammanhang liksom hittills med kraft att verka för att de skadliga verkningarna av motorfordonstrafiken reduceras.

Anf. 12 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag får tacka så mycket för svaret. Men det känns litet avslaget. Vi vet ju alla vad bilismen ställer till med i form av miljöförstöring, olyckor, buller, ohälsa och förstörda kulturskatter. Vi har riksdagsbeslut för målen i miljöpolitiken om minskning av utsläpp. Dessa mål måste föras ned på regional och lokal nivå och utlösa handlingsplaner, så att de kan förverkligas. Med den utveckling som nu råder på trafiksidan finns det små eller inga möjligheter att uppnå dessa mål. Nog var väl målen allvarligt menade när beslut fattades och när konventioner skrevs under?

Storstadstrafiken ökar kraftigt och snabbt. Situationen är redan olidlig för dem som lever och verkar i t.ex. Stockholmsområdet. Regeringen har sagt nej till förslaget om biltullar. Regeringen verkar handlingsförlamad när det gäller att kläcka nya idéer för att klara problemen och de uppsatta målen och hänvisar till utredningar när problemen bara ökar.

För att komma till rätta med problemen måste framför allt spårburen kollektivtrafik byggas ut och göras prismässigt konkurrenskraftig t.ex. genom sänkning av priserna. För det fordras pengar som måste tas ut av den trafikgren och av dem som bidrar till att öka trafiken.

Vi är just nu inne i en ekonomisk kris som bl.a. beror på överstor materiell konsumtion. Ett sätt att börja komma till rätta med problemen är att man hjälper till att sänka drivsmedelsförbrukningen. Vi minskar då importen, vi

förbättrar bytesbalansen, och bäst av allt, vi kan förbättra miljön och minska utsläppen och alla dess skadeverkningar.

Hur skulle det vara om regeringen funderade över:

- att ge möjligheter till en rimlig regional beskattning av drivmedel,
- att införa en kollektivtrafikavgift för verksamheten räknat på antalet anställda, eftersom arbetsplatser driver upp resandet och trafikvolymen kraftigt och därmed investeringsbehoven,
- att införa en gatuutrymmesavgift för dem som har registrerade bilar. Om avgiften blir tillräckligt hög kan den berättiga till fri parkering där parkering är tillåten och till ett månadskort för resor med kollektivtrafiken.
- att avskaffa de privata förmånerna med företagsbilar, dvs att avskaffa avdragsrätten för företagen för körning som inte är direkt hänförlig till verksamheten,
- att avstå från att ta ut moms på kollektivtrafiken till lands och till sjöss, så att fler människor åker på ett miljövänligt sätt,
- att medverka till att nya trafikleder inte byggs, då de drar till sig mer vägtrafik,
- att medverka till att sänka fordonshastigheterna för att minska trafikolyckor, minska buller, utsläpp osv.,
- att skattemässigt verkligen premiera små fordon som drar litet bränsle,
- att aktivt medverka till att fordon i stadstrafik körs på biobränslen eller el, förutsatt att såväl biobränslena som elen tas fram på ett ekologiskt rimligt sätt?

Anf. 13 Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Carl Frick hade en rad förslag. Det var i stort sett en upprepning och en uppräkning av förslagen i storstadstrafikkommitténs betänkande. Det betänkandet har remissbehandlats och utgör ju ett av underlagen i det arbete som pågår med en miljöpolitisk proposition. När vi är färdiga med det arbetet får vi återkomma och redovisa vilka förslag som vi bedömer vara rimliga och möjliga att genomföra.

Carl Frick anförde kända argument, som att förstärka och bygga ut kollektivtrafiken. Han sade att det behövs mycket pengar för det ändamålet, och det är ju väl känt. Det är också väl känt att det saknas pengar i den statliga budgeten för nya ändamål. Det vore intressant att höra om Carl Frick ville medverka till att stärka inkomstsidan för att klara de ökade utgifterna. Att minska skatteintäkterna genom att ta bort moms rent generellt på kollektivtrafiken medverkar inte till att öka medelstillgången för att bygga ut kollektivtrafiken.

Sedan talade Carl Frick om att införa en regional beskattning av drivmedel för bilismen. Det har varit en ganska intensiv diskussion om beskattningen av bensin under den senaste tiden. Jag hörde inte att miljöpartiet i den diskussionen krävde höjningar av bensinskatten. Däremot var det många i debatten som krävde sänkningar av bensinskatten. Även om man kan ha förståelse för det kravet, är det otvetydigt så att det skulle minska våra möjligheter att agera till förmån för kollektivtrafiken.

Jag tror inte heller på den praktiska möjligheten att införa en regional be-

skattning av drivmedel. I synnerhet tror jag att det vore en utomordentligt olämplig metod i storstadsregioner, med de avgränsningsproblem som skulle uppkomma där Därmed har jag besvarat en av de frågor som berörs i storstadstrafikkommittén.

Låt mig konstatera att utvecklingen när det gäller bensinpriser verkligen har inneburit att man nu kan se en dämpning av biltrafiken – på gott och ont. För naturligtvis är minskad trafik av godo ur miljösynpunkt, men trafiken i allmänhet fyller ju också en viktig funktion i samhället för människors rörelsefrihet, valfriheten att resa och att ta sig till jobbet och för produkter som skall transporteras.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag säga att förslag om områdesavgifter inte kommer att läggas fram men att vi arbetar vidare för att hitta insatser för att förbättra trafikmiljön. I det arbetet är det, som jag sade i mitt första anförande, väldigt viktigt vad vi gör internationellt. Jag skulle betrakta det som en av de allra viktigaste uppgifterna. Jag kan försäkra Carl Frick att vi på det området arbetar med stor kraft.

Anf. 14 CARL FRICK (mp):

Herr tamlan! I trafikdebatterna får man kanske finna sig i att upprepa en del kända argument beträffande de skador och bekymmer som storstadstrafiken och massbilismen faktiskt innebär för människor, natur och våra konstföremål. Då måste en av de viktigaste åtgärderna vara att försöka hitta vägar att minska massbilismen och hjälpa människor till alternativ, nämligen spårbunden kollektivtrafik. Vi har i våra budgetalternativ, som vi presenterat två gånger i riksdagen, klart och tydligt visat vår vilja att finansiera investeringar på spårbunden kollektivtrafik. Det finns att läsa i våra motioner, så jag behöver inte upprepa det.

Vi har inte argumenterat för att vi skall sänka bensinskatten. Däremot har vi sagt att det för glesbygdsbor kan finnas anledning att se över avdragsbestämmelserna för att underlätta för människor i glesbygden att åka till och från sitt arbete. Men att införa regionala drivmedelskatter kan vara ett sätt att faktiskt försöka att bidraga till att lösa de akuta problem som finns i storstadsområdena. De är väl kända i Stockholmsområdet och i Göteborgsområdet. Det finns en mängd utredningar som visar att bilismen långt ifrån bär de kostnader som den skapar i samhället.

Det är inget tvivel om att trafik är viktig, människor har ju behov att komma till och från sitt arbete. Men det är viktigare att försöka hjälpa människor att ta sig till och från arbetet, att sköta distributionen, osv., på ett sätt som tillfogar samhället, människorna och naturen så få skador som möjligt. Detta måste vara en bärande målsättning. Det är ett arbete som vi verkligen ställer upp för, och det är en av huvudpunkterna i många av våra program att medverka till sådant. Därför är det viktigt att man från regeringshåll verkligen driver dessa frågor med kraft. Jag får inte den känslan när jag läser kommunikationsministerns svar. Det verkar mycket svalt, men det är allvarliga frågor.

Det är med stort intresse som jag ser fram mot den miljöpolitiska propositionen. Jag får dock säga: Än så länge har jag inte stora förhoppningar. Jag

hoppas i så fall att mina förhoppningar skall komma på skam – det kan ju vara trevligt någon gång.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Meddelande om svar på interpellation 1990/91:37

Anf. 15 Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag får meddela att interpellation 37 av Gunnar Björk om en bro mellan Sundet och Hasselön ej kan besvaras inom den föreskrivna tiden på grund av interpellantens hinder att ta emot svaret. Jag har kommit överens med Gunnar Björk om att besvara interpellationen den 23 november 1990.

12 § Svar på interpellation 1990/91:6 om socialbidrag

Anf. 16 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig om jag är medveten om brister i socialtjänstlagen och om förslag kommer att läggas fram avseende förändringar i densamma.

Sten Anderssons fråga är föranledd av den massmediala uppmärksamheten kring en intern granskning som gjorts i Malmö av vissa socialbidragsärenden.

Kommunen själv gör nu en grundlig genomgång av samtliga uppmärksammade ärenden. Kommunen har dessutom själv begärt länsstyrelsens inspektion. Jag har därför inte för avsikt att kommentera detta.

Sten Andersson vill ge sken av att ekonomiskt bistånd betalas ut till personer som kan, men inte vill, arbeta.

Sten Andersson vet lika väl som jag att den som kan arbeta måste stå till arbetsmarknadens förfogande för att kunna få socialbidrag. På den punkten råder det ingen tvekan.

Socialtjänstlagen är ett uttryck för samhällets solidaritet med människor som av olika skäl inte klarar sin ekonomiska försörjning eller är i behov av annat bistånd. Jag är helt övertygad om att den helt överväldigande delen av människor som får bistånd lever i en sådan situation att biståndet är fullt berättigat. Undantagsvis förekommer att människor lämnar bedrägliga uppgifter och på så sätt kan lura sig till bistånd. Ett sådant beteende är olagligt och skall självfallet beivras i vanlig ordning. Men jag upprepar att detta är undantag. Jag vill med skärpa ta avstånd från Sten Anderssons svepande påstående att socialtjänstlagen används av personer som inte besitter moral och sanningsenlighet.

Från helt andra utgångspunkter än Sten Anderssons har framförts att det finns behov av preciseringar i socialtjänstlagen. Handikapputredningen har lagt fram ett delbetänkande om överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. Betänkandet har i vanlig ordning remissbehandlats, och remisstiden har gått ut i dagarna.

Jag vill avvakta en sammanställning av remissvaren på detta betänkande, men jag kan mycket väl tänka mig att det finns behov av en ytterligare översyn av lagen med uppgiften att undersöka behovet av preciseringar.

Anf. 17 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Det är rätt, som statsrådet säger, att min fråga baserar sig på olika undersökningar i Malmö, där man har kommit fram till att det förekommer slapphet och slöhet när det gäller socialbidragsutbetalningarna. Det irriterar många malmöbor. Om det inte irriterar statsrådet är för mig ointressant, men det irriterar många malmöbor, fullständigt berättigat, att man har kunnat handha deras skattepengar på det vis som har skett. Jag kan förstå det ensamstående sjukvårdsbiträdet och butikskassörskan som tidigt på morgonen måste åka och lämna sina barn på dagis och arbeta åtta timmar för en lön i stort sett motsvarande den summa som hon i dag erhåller i socialbidrag, trots att hon inte gör någonting.

Jag understryker det jag har sagt i min interpellation att den som vill men inte får arbeta, på grund av sjukdom, brist på arbete, skall ha en relativt hygglig standard. Men då det gäller den som kan arbeta men inte vill göra det borde lagstiftningen skärpas. Det är väsentligt.

År 1986 strejkade socialsekreterarna i Malmö. Då fick politikerna gå in, kontrollera och betala ut socialbidragen. Då fann man att det hade betalats ut mycket mer pengar än enligt gällande normer, de normer som man kanske kritiserar i dag men som i princip skall täcka hur mycket som helst. I många fall hade man alltså betalat ut mer pengar än enligt normerna. Då begärde tre moderater – Lena Janbring, Margit Gennser och Carl-Axel Roslund – olika former av kontroll. Det visade skrämmande resultat. I en distriktsnämnd begärde man en kontroll av vart 30:e fall. 33 fall kontrollerades, och samtliga 33 hade fått större ersättning än enligt normerna.

Efter det här skrek socialarbetare och även socialdemokrater i kör att de aktuella rapporterna var felaktiga. Ofta gjorde man det innan man ens hade sett rapporterna, egendomligt nog.

Statsrådet säger att kommunen har satt i gång en internrevision och att man har begärt att länsstyrelsen skall kontrollera uppgifterna i fråga. Men vi moderater har begärt att statsrevisionen skall göra en kontroll. Där kan man mycket mera om förhållandena i Malmö. Men socialdemokraterna har sagt nej. Jag misstänker, herr talman, att det här blir på precis samma sätt som i en annan fråga som vi har kunnat följa i Sverige under årens lopp. I fråga om Bofors skulle man ju tvätta byken enligt min namne, utrikesminister Sten Andersson. Jag tror alltså att det blir samma tvätt här. Det kommer att bli en meningslös kontroll som slutar i noll och ingenting.

Jag har frågat om statsrådet är villig att medverka till en ändring av lagstiftningen, så att det inte går att driva med de människor som jobbar varje dag och som betalar skatt. Dels finns det ju en slapphet bland dem som betalar ut pengarna, dels förekommer det fusk bland många av dem som får bidrag. Detta vet alla utom, tydligen, statsrådet Lindqvist.

Jag skall inte trötta statsrådet med att ta upp olika fall som det har stått om i tidningarna och som är många till antalet och synnerligen svårförklarliga. Men det har t.ex. hänt att man har skickat bidrag varje vecka till perso-

ner som har befunnit sig i Indien eller Rumänien. Hur kan det förklaras? En dansk kom över till Malmö, för att ta ett annat exempel, och stannade ett halvår. Han fick bidrag. Men jag tycker att han i stället skulle ha fått en returbiljett till Danmark. Han hade inga ambitioner att arbeta. Gå ut på en byggarbetsplats i Malmö och förklara hur det ligger till, statsrådet! Det lär bli en mycket svår uppgift.

När det sedan gäller socialtjänstlagstiftningen så har det ju hänt att nämnden har sagt att det, med hänvisning till ett grovt felaktigt handlande, inte går att betala ut några pengar. I ett fall var det en klient som hade tappat en summa om 4 000 kr. och som därför behövde mera pengar. Då sade alltså nämnden nej. Personen i fråga överklagade då till länsrätten, som gav klienten rätt med följande motivering. Eftersom den här personen har tappat pengar tidigare, måste det vara rätt även den här gången, så han skall ha sina pengar.

Men vilken truckförare t.ex. på en arbetsplats i Malmö kan komma till sin arbetsgivare och säga att han dagen innan tappat halva lönen och att han därför vill ha hälften av lönen av sin arbetsgivare? Det fordras någon rim och reson om det skall gå att ha förståelse för ett sådant här system. Jag förstår att många människor är irriterade.

Men, herr talman, morgonen gryr och den ser solig och varm ut. Enligt uppgifter som jag har inhämtat kommer nämligen även ledande socialdemokrater inom Kommunförbundet att begära en skärpning av gällande lagstiftning. I den här frågan, liksom i många andra frågor, kommer vi under den närmaste tiden att få se att socialdemokraterna tvingas acceptera moderaternas politik och förslag.

Anf. 18 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Jag kommer även fortsättningsvis i debatten med Sten Andersson i Malmö att avhålla mig från att kommentera de aktuella fallen i Malmö. Jag utgår från att Sten Andersson menar att länsstyrelsens inspektion är en inspektion som sker från neutrala utgångspunkter. Statliga länsstyrelsen har ju samma ställning i det fallet som riksrevisonsverket. Jag antar att det var det som Sten Andersson avsåg när han talade om att moderaterna hade begärt en inspektion. Det är naturligtvis resultaten av den inspektionen som blir vägledande för hur man skall bedöma det som har hänt i Malmö. Innan de resultaten föreligger kan jag för min del inte diskutera dessa saker.

Återigen vänder jag mig dock mot den svartmålning och det misstänkliggörande som ligger bakom allt det som Sten Andersson säger när han skildrar socialtjänstlagen och socialarbetarnas arbete med att ge människor den yttersta hjälpen, som ju socialbidraget är till för.

Jag vidhåller att det arbetet, den hjälpen, i de allra flesta fall sker helt i linje med de avsikter som regeringen och riksdagen haft beträffande socialtjänstlagen. Där tror jag inte att Sten Andersson kommer att finna stöd någon annanstans med tanke på den mycket extrema ståndpunkt som han nu intar. Jag skulle bli mycket förvånad om riksdagen, som en följd av det som hänt i Malmö, skulle vara beredd att skärpa socialtjänstlagen i den riktning som Sten Andersson vill, nämligen mot en generell försämring av möjlighe-

terna att få socialhjälp. Det framgår ju alldeles tydligt av det sätt på vilket Sten Andersson skildrar problematiken.

Anf. 19 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Statsrådet vidhåller att det är korrekt att länsstyrelsen granskar de här uppgifterna. Men samtliga borgerliga partier i Malmö ville att statsrevisionen i Malmö skulle göra den här granskningen. Man ansåg att denna var bättre lämpad att göra det än de människor som finns på länsstyrelsen. Från socialdemokratisk sida har man dock sagt nej. Då finns det alla skäl i världen att misstänka att det partiet, som ju överallt är i gungning, inte vill att dess "fögderi" skall granskas.

Låt mig ta ett annat exempel som anknyter till Malmö. Under den borgerliga tiden fanns det inom varje socialdistriktsnämnd en kontrollgrupp med politiker som kunde gå in och granska ärenden. Men efter det att socialdemokraterna vann valet 1988 togs den möjligheten bort. Vad man i dag diskuterar i nämnderna är kanske förlusten av en kaffekassa om 300 kr. samtidigt som nämnderna dräneras på hundratusentals kronor om dagen. Totalt betalar man nämligen ut 15 miljoner varje dag i socialhjälp i Malmö. Och kontrollmöjligheterna i det avseendet har alltså socialdemokraterna stoppat. Men det är politikerna som har ansvaret för verksamheten. De får stå till svars för vad som hänt en gång vart tredje år. I statsrådets parti i Malmö – vi vet dock att det inte dröjer så länge tills det blir en ändring – får de som har ansvaret inte ha någon insyn. Att ha den insynen är väl det minsta man kan begära, men beträffande den möjligheten säger man nej i Malmö.

Statsrådet vidhåller att han har rätt. Jag har inte särskilt mycket pengar. Men jag skulle kunna slå vad med statsrådet om att vi, när de här rapporterna väl föreligger, kommer att få se skrämmande interiörer. Det gäller t.ex. socialsekreterare, som visat slapphet i arbetet. Men man har i dessa dagar t.o.m. erkänt att det blivit fel då och då. När de här rapporterna började diskuteras menade man dock att allting var korrekt handlat. Men nu när marken börjar bränna under fötterna kan man tänka sig att tala om att något fel vid något tillfälle begåtts.

Jag kan som exempel nämna att en familj, som hade bott på hotell i Malmö, plötsligt fick bo på stadens dyraste hotell, Sheraton, för tusentals kronor per dygn, trots att det fanns billigare alternativ. Jag gratulerar statsrådet om han lyckas försvara och förklara ett sådant handlande för malmöborna. Det blir en mycket svår uppgift.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på interpellation 1990/91:8 om kommunens ekonomi och den sociala omvårdnaden

Anf. 20 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Gudrun Schyman har frågat mig

1. om jag är beredd att medverka till att vård och omsorger undantas från skattestoppet, och

2. om inte, vad jag tänker vidta för åtgärder för att kommuner och landsting skall kunna bedriva sin verksamhet på ett humant och effektivt sätt.

Låt mig först erinra om att syftet med skattereformen är att långsiktigt stärka landets ekonomi, vilket är av betydelse också för landets kommuner. Det kommer att bli lönsammare för enskilda att arbeta och spara och dyrare att låna. För att värna den sociala tryggheten är reformen finansierad. I reformen ingår höjningar av barnbidrag, bostadsbidrag och pensionstillskott. Ett led i reformen är det kommunala skattestoppet.

Jag vill som svar på Gudrun Schymans första fråga säga att det inte är möjligt att göra några undantag från detta skattestopp.

Kommunerna måste i detta läge prioritera sin verksamhet och pröva hur resurserna bäst skall användas. Hur den enskilda kommunen väljer att prioritera är givetvis kommunens sak att avgöra utifrån lokala förhållanden och den ekonomiska situationen.

Jag anser att det är viktigt att företrädarna för kommuner och landsting tar ansvar för de avvägningar som måste göras.

Jag vill som svar på Gudrun Schymans andra fråga erinra om att det såväl inom barnomsorgen som inom äldreomsorgen sker en betydande utbyggnad i kommunerna. Enligt preliminära beräkningar kommer ca 30 000 nya platser inom barnomsorgen att komma till stånd under 1990. När det gäller äldre- och handikappomsorgen har regeringen nyligen lagt fram förslag om en omfattande reform beträffande ansvaret för service och vård till äldre och handikappade. Förslaget innebär att primärkommunerna ges ett samlat ansvar för äldre- och handikappomsorgen. Det ger ökade möjligheter att bättre än i dag hushålla med resurserna och att ge de äldre och handikappade en bättre vård och service. Reformen innebär att staten under fem år tillskjuter 5,5 nya miljarder till äldreomsorgen. Pengarna skall bl.a. användas till utbildning av personal, utbyggnad av boendealternativ samt stöd till byggande av gruppbostäder för åldersdementa och psykiskt utvecklingsstörda.

Inom individ- och familjeomsorgen pågår ett förändringsarbete bl.a. när det gäller utsatta barn och ungdomar, narkotikafrågorna och socialbyråernas arbetssätt.

Anf. 21 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Bengt Lindqvist för svaret på min interpellation. Men på knappast någon punkt är vi överens.

Som en liten kuriositet vill jag påpeka följande. När det gäller interpellationssvaret står det i rubriken att jag har frågat om kommunernas ekonomi och om den sociala omvårdnaden. Men i min interpellation har jag ställt frågor om kommunernas ekonomi och om den sociala nedrustningen. Möjligen är det fråga om en freudiansk felskrivning från den persons sida som har skrivit svaret.

Jag hävdar alldeles bestämt att det pågår en social nedrustning. Men det är möjligt att Bengt Lindqvist menar att det pågår en social omvårdnad. Vi får väl återkomma till den saken.

I övrigt tycker jag att interpellationssvaret säger just ingenting. Det ges en mycket allmän beskrivning av syftet med skattereformen. Det handlar då om att långsiktigt stärka landets ekonomi. Vidare handlar det om att det skall

bli mer lönsamt för enskilda att arbeta och att spara. Men det nämns ingenting om för vilka enskilda som det kommer att bli mera lönsamt att arbeta och att spara.

Vi har sett att effekterna av skattereformen, och alla de höjningar av taxor och avgifter samt momsbreddning som den kommer att föra med sig för en rad människor, inte innebär att det blir lönsammare att arbeta, framför allt inte för lågavlönade och mellanlönegrupper, framför allt inte för småbarnsföräldrar i de lågavlönade grupperna. De kan faktiskt inte arbeta mer, för de arbetar redan heltid. Någon kanske är en ensamstående mamma, som arbetar 75 % och varken hinner eller orkar arbeta mer. Detta är verkligen en sanning med modifikation, tycker jag. Bengt Lindqvist säger att det ingår höjningar av barnbidrag, bostadsbidrag och pensionstillskott. Men jag menar att det led i reformen som det kommunala skattestoppet utgör också resulterar i höjda avgifter. Visserligen täcks en del med höjda bidrag, men långtifrån allt.

Det är inte möjligt att göra undantag från skattestoppet, säger Bengt Lindqvist. Men han talar inte om varför. Det skulle jag vilja veta. Varför är det inte möjligt att göra undantag? Om inte det är möjligt, vilka andra vägar finns det att gå?

Jag har läst i Kommunförbundets dokumentation över kommunernas ekonomi under 90-talet. Man har visat på att det finns ett underskott på 30 miljarder. Det gäller kommunernas åtaganden, som skall förverkligas inför 90-talet. Om man skulle spara 30 miljarder kronor i form av minskad verksamhet, som är ett exempel på hur man kan göra och som används mycket ute i kommunerna i dag, skulle det motsvara 16 % av den totala kommunala konsumtionen år 2000. Det skulle kunna motsvaras av två tredjedelar av bruttokostnaden för barnomsorgen eller bruttokostnaden för alla daghemsplatser och alla platser i familjedaghem för barn under sex år. Det skulle också kunna motsvaras av bruttokostnaden för hela den nuvarande äldreomsorgsverksamheten i kommunerna eller av bruttokostnaden för hela kultur- och fritidsverksamheten. Är det dessa verksamheter man skall dra ner på?

Man brukar också säga att det skall bli ökad effektivitet och ökad produktivitet. Om man skall ersätta de här 30 miljarderna på detta sätt, motsvarar det t.ex. att barngrupperna på daghemmen ökas med tre barn, utan att mer personal anställs, utan att mer mat köps in eller att större lokalytor per grupp används. Det motsvarar att skolklasserna ökar med fem barn per klass, utan någon ökning av antalet skolböcker, av mat, lärare eller lokaler. Det motsvarar att alla som i dag har hemhjälp får två timmar mindre per vecka.

Avgiftsfinansiering skulle vara ett annat sätt för kommunerna att lösa detta problem, vilket också försöks på sina håll. Om man skulle ersätta hela underskottet med avgiftsfinansiering, innebär det att daghemsavgifterna ökar tre gånger i fasta priser, att avgifterna inom äldreomsorgen fyrfaldigas i fasta priser, att all kultur- och fritidsverksamhet avgiftsfinansieras. Detta har Kommunförbundet räknat ut med anledning av diskussionerna om vilka alternativ kommunerna har i dag, när de inte får höja skatten.

Detta blir ett dilemma för kommunerna, anser jag. Å ena sidan säger staten: Ni skall göra mer. Å andra sidan är det kommunerna som genom prioritering skall tala om vad de skall göra mindre. Detta kommer att gå på kolli-

sionskurs inom den sociala sektorn, framför allt inom de områden som begränsas av socialtjänstlagen.

Vi har haft en debatt tidigare Bengt Lindqvist och jag om vad som händer på socialbyråerna i dag. Det är detta jag har tagit upp i min interpellation såsom mycket alarmerande. Vi ser de svårigheter man har i dag att kunna arbeta förebyggande, uppsökande och att kunna hantera den typ av svåra ärenden som t.ex. barnmisshandel och incestärenden utgör. Den här typen av problem ökar. Vi har under sommaren sett drastiska exempel på konsekvenserna av att man inte har pengar till detta.

Detta berör Bengt Lindqvist med tre rader. Han säger att det pågår ett utvecklingsarbete. Jag vill påstå att det pågår ett nedrustningsarbete. På den konferens som både Bengt Lindqvist och jag var på i fredags, A-lagstribunalen, fick vi höra en del av människor som har om inte arbetat så ändå varit delaktiga i de kommunala nedskärningarna de senaste 20 åren. Jag har jobbat som socialsekreterare i 20 år. De har varit uteliggare och A-lagsgubbar i 20 år. Vi var mycket överens om, Bengt Lindqvist, att det inte är social omvårdnad som pågår i dag. Det är social nedrustning för de sämst ställda grupperna.

Om vi inte kan undanta dessa verksamheter från det kommunala skattestoppet, vill jag höra vad regeringen tänker göra för att ansvara för att den lagstadgade välfärdspolitiken faktiskt är möjlig att utföra ute i kommunerna.

Anf. 22 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Politikens viktigaste uppgift i alla lägen är att prioritera, att se till helheten och att göra de avvägningar som man finner riktiga och lämpliga utifrån varje situation, med utgångspunkt i de värderingar vi har som politiker och politiska partier. Ingen av oss kommer ifrån de avvägningar som måste göras i varje situation.

När jag lyssnar till Gudrun Schyman uppfattar jag det som om Sveriges nuvarande ekonomiska situation över huvud taget inte existerar för henne, som om vi hade en sjö att ösa ur och bara kunde skyffla in pengarna i kommunerna. Så är inte fallet. Det är precis tvärtom. Sverige har inte varit i en sådan utsatt situation på mycket länge som den vi är i precis nu. Den avgörande frågan är hur vi skall kunna få tillbaka den tillväxt som vi måste ha om vi inte skall tvingas att driva politik enbart med omprioriteringar, vilket är fallet i det läge vi befinner oss i just nu.

Jag vill också erinra om att när skattestoppet utformades var det utifrån utgångspunkten att kommuner och landsting skulle kunna växa med 1 volymprocent. Det var de förutsättningar som då skapades. Sedan dess har tillväxten avtagit väsentligt mer än de prognoser som gjordes upp i det sammanhanget. Därför är jag övertygad om att situationen är betydligt allvarligare för kommuner och landsting, precis som för staten, av det skälet att det inte tillkommer några pengar. Tillväxten har praktiskt taget stannat upp helt och hållet. Därför är inte huvudfrågan varifrån vi skall ta pengarna för att kunna fortsätta att bygga ut kommuner och landsting i dessa viktiga avseenden, utan den är hur vi skall rädda det vi har och hur vi skall få tillbaka en ekonomisk tillväxt, som ger oss det handlingsutrymme som vi allesammans vill ha för att lösa svåra sociala problem framöver. Jag ser fram emot diskussionen

kring de åtgärder som vi måste ta till för att vända ekonomin på rätt köl igen och vänsterpartiets deltagande i den diskussionen. Ingen av oss kan trolla fram dessa resurser. Vi måste ta in dagens realiteter i sammanhanget.

Får jag, herr talman, erinra om att mitt uppe i denna svåra situation fortsätter utbyggnaden av barnomsorgen, och resurserna inom hemtjänsten fortsätter att växa. Det är inte tillräckligt. Det finns fortfarande stora behov som inte är tillgodosedda, men det är alldeles fel att påstå att utvecklingen går baklänges. Resurserna växer, Gudrun Schyman. Mot den bakgrund som ekonomin ger kommunerna tycker jag att de faktiskt gör ett bra jobb. 30 000 platser inom barnomsorgen är det mesta som kommunerna någonsin har byggt ut. Visar sig den siffran riktig i de definitiva beräkningarna, tycker jag att kommunsektorn har gjort en verklig prestation.

Jag menar också att det finns svåra problem inom denna sektor, t. ex. de otillfredsställa behov vi har inom äldreområdet. Där har jag pekat på de möjligheter som den reform ger, som regeringen har lagt på riksdagens bord. Men också inom individ- och familjeområdet, för utsatta barn och ungdomar, måste vi göra mer. Det innebär att vi måste använda de resurser vi har inom området bättre, men vi måste också genom omprioriteringar tillföra resurser för att ge utsatta barn och ungdomar ett bättre skydd än de har i dag.

Anf. 23 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag är mycket medveten om att vi är inne i en väldigt svår prioriteringsdiskussion. Det håller jag med Bengt Lindqvist om. Men jag ställde frågan: Vem skall göra prioriteringarna? Var skall debatten föras? Jag menar att den politik som regeringen konsekvent har bedrivit under hela 80-talet, genom att dra in statsbidrag, genom att på olika sätt begränsa kommunernas möjligheter att finansiera sina verksamheter, har gett oss den situation som vi står i i dag, att kommunernas ekonomi är ganska dålig. De har kunnat klara detta genom att hålla nere lönerna inom den offentliga sektorn under 80-talet. De har kunnat klara det genom att sälja ut fastigheter och verksamheter. De har tagit av de reserver de har haft. I dag är det ganska barskrapat ute i kommunerna.

Samtidigt bedriver regeringen en politik som innebär att man lägger mer och mer ansvar på kommunerna, vilket innebär att de måste ha pengar till denna verksamhet. Men samtidigt som man lägger på kommunerna mera ansvar begränsas kommunernas möjligheter att finansiera verksamheten. Det innebär att staten bestämmer att kommunerna skall göra mer och att kommunerna själva får avgöra på vilka områden de skall göra mindre. Jag är inte säker på att de grupper som Bengt Lindqvist och jag värnar om – de svaga i samhället, de som är mest beroende av vår välfärdspolitik och av statens stöd i form av socialförsäkringar och en aktiv familjepolitik – är de som får del av pengarna när kommunerna gör sina prioriteringar. Det blir en mycket märklig situation.

Jag tror att Bengt Lindqvist är medveten om att man på socialbyråerna använder mycket av tiden åt att räkna pengar och göra upp budgetar. Man tar fram budgetunderlag, fattar budgetbeslut och gör budgetuppföljningar. Snart sagt varenda tjänsteman håller på med siffror i stället för att bedriva

en verksamhet. Detta sker av tvång och nödvändighet, eftersom de lokala politikerna har ålagt dem dessa uppgifter.

De grupper som jag här talar för får mindre bidrag, och de blir tvungna att överklaga i högre instans för att få de bidrag som de har rätt till och det stöd som de är lagligen berättigade till. Vi kommer in i en process där bara de starkaste kan göra sig hörda och få sina behov tillgodosedda.

Jag tror att Bengt Lindqvist är mycket medveten om den här utvecklingen. Vi såg ett konkret bevis på den utvecklingen på det seminarium som vi båda deltog i. Bengt Lindqvist utlovade där att vi skulle göra någonting för att uteliggarna skall få någonstans att sova om nätterna. På vilket sätt skall det ske? undrar jag. På vilket sätt skall man tillföra dessa svaga grupper pengar? På vilket sätt skall de kompenseras för de ökade avgifterna och för de minskade löner som det i praktiken är fråga om. Detta måste vara en uppgift för regeringen, som har ansvaret för skattepolitiken. Dessa uppgifter kan kommunerna inte ta sig an, för då hamnar vi snett.

Anf. 24 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Gudrun Schyman och jag är överens om en sak, nämligen att man i dag inte kan lägga på kommunerna fler uppgifter utan att kommunerna samtidigt får de ekonomiska förutsättningarna härför. Genom regeringens förslag på äldreområdet överför vi till kommunerna de resurser som det nya åtagandet kräver. Dessutom tillskjuter vi pengar för att förändringen skall kunna ske så smidigt som möjligt och för att det nya arbetssättet skall få en bra start.

Det nya arbetssättet innebär att *en* huvudman förfogar över resurserna på ett mer samlat sätt. Jag är övertygad om att detta blir ett exempel på hur man kan använda resurserna så att man får ut mer av dem. Det är detta som är det spännande med den reformen.

På samma sätt arbetar vi för att skapa förutsättningar för förändringar i den kommunala verksamheten som ger mer reformer för pengarna – om uttrycket tillåts.

Vi har så frågan om de allra mest utsatta – uteliggarna, som Gudrun Schyman och jag träffade vid en mycket spännande konferens. Jag är den första att erkänna att jag är bekymrad över den utveckling som 80-talet har medfört på det området. Vi kan se hur trycket inom sådan kommunal verksamhet som har ett starkt stöd från en bred allmänhet – barnomsorgen och kanske framför allt äldreomsorgen – har tvingat kommunerna att använda huvuddelen av sina resurser på dessa områden. De allra svagaste grupperna – de är inte stora men de är illa ute – kommer därför i dag i kläm. Det är viktigt att vi får en öppen och ärlig debatt om dessa gruppers situation. Jag tror för min del inte att det här handlar om några stora resurser utan mer om vilka insatser vi gör för att nå fram till dessa grupper och kunna ge dem den rehabilitering och det skydd som de har rätt att ställa anspråk på.

Det socialbyråprojekt som socialstyrelsen nu har rapporterat till socialdepartementet innehåller många intressanta och spännande uppslag till ett annat arbetssätt. Det handlar framför allt om frågan huruvida våra socialbyråer arbetar med de mest väsentliga sakerna och på det mest effektiva sättet. Jag tror att socialarbetarna själva gärna vill delta i ett utvecklingsarbete som rik-

tar uppmärksamheten på de väsentliga problemen. Till dessa hör naturligtvis det som vi just nu diskuterar.

Anf. 25 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Att man som man gör i dag lägger fler uppgifter på kommunerna ställer vi oss väldigt kritiska till i dagens läge med finansiella kriser inom både kommuner och landsting. Vi återkommer med synpunkter på den frågan i våra motioner med anledning av propositionen om äldreomsorgen. Vi är inte överens med regeringen om att det bästa sättet att i dag utnyttja pengarna på är att genomföra en stor omorganisation. Vi anser att pengarna i stället bör läggas på verksamheten. Problemen inom vård- och omsorgssektorn är inte organisatoriska. Det handlar inte om huvudmannaskapet utan om pengar och inte minst om personalpolitiken. Det handlar om hur vi genom ordentliga löner kan se till att vi får personal till dessa verksamheter. Det är ett jättelikt problem, eftersom lönerna släpar efter. När personalen nu begär rimliga löner, får man till svar att verksamheterna i så fall får läggas ned. Detta är en mycket stor konflikt.

Jag tycker också att det vore bra om Bengt Lindqvist började tala om den offentliga sektorn, t.ex. om barnomsorgen och äldreomsorgen, som produktiva verksamheter och inte som improduktiva. Det handlar inte om improduktiva investeringar utan om investeringar som gör att satsningar inom industrin och näringslivet i övrigt blir möjliga. Har vi ingen barnomsorg, har vi heller inga kvinnor som kan arbeta. Har vi ingen äldreomsorg, har vi inte heller kvinnor som kan arbeta. Det är kvinnorna som blir hemma i dessa lägen.

Vi behöver arbetskraft om vi skall kunna investera och få alla hjulen i gång, något som man ju är så intresserad av. Detta hänger ihop, och man kan inte tala om det ena som improduktiv verksamhet och om det andra som en produktiv. Jag vänder mig mot ett sådant synsätt.

Jag tycker att det är bra att Bengt Lindqvist vill ha en öppen och ärlig debatt om dessa frågor, så att de svagaste och mest utsatta grupperna inte halkar efter. Jag kan hålla med om att det kanske inte är fråga om så många människor, men behandlingen av dessa grupper är representativ för hur vi behandlar de svagaste i samhället. Detta är ett uttryck för de värderingar som styr i samhället i dag. Att man under så lång tid har negligerat de mest utsatta grupperna tyder på en värdeförskjutning i samhället. Man börjar diskutera i termerna att folk faktiskt får skylla sig själva och att vi även inom vård och omsorg måste investera i de personer som det är lönande att investera i. Därmed anser jag att man tagit över ett marknadsekonomiskt lönsamhetstänkande på områden där detta faktiskt inte alls hör hemma. På dessa områden skall det humanitära, jämlikheten och solidariteten vara vägledande.

Till socialstyrelsens projekt får jag återkomma, eftersom min taletid nu är slut.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på interpellation 1990/91:10 om föräldraförsäkringen

Anf. 26 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Margó Ingvardsson har frågat mig vilka initiativ regeringen kommer att ta för att stödja de föräldrar som inte får daghemsplats och om vad regeringen kommer att göra åt kommunernas 18-månadersregel.

Beslutet om barnomsorgens utbyggnad fattades av riksdagen redan år 1985. Beslutet innebar att alla barn över ett och ett halvt år som så önskade skulle beredas plats i daghem eller familjedaghem eller i annan form av förskoleverksamhet beroende på behov eller önskemål. I propositionen underströks att denna åldersgräns inte innebar att kommunerna befriades från sitt ansvar för omsorger för barn under 18 månaders ålder. Bakom detta beslut stod även Margó Ingvardssons eget parti.

Regeringens avsikt är att bygga ut föräldraförsäkringen till 18 månader. Senast kom detta till uttryck i den nyligen avgivna regeringsförklaringen, där statsministern framhöll: "Det är angeläget att fortsätta utbyggnaden av föräldraförsäkringen. När reformutrymme föreligger har denna reform högsta prioritet." Det är således inte riktigt att avdragen för fackföreningsavgiften prioriteras framför föräldraförsäkringen.

Barnomsorgens utbyggnad fortsätter. Enligt en enkät som den av regeringen tillsatta aktionsgruppen för barnomsorg genomfört under sommaren förklarar tre fjärdedelar av Sveriges kommuner att de klarar eller är mycket nära att klara utbyggnaden till full behovstäckning år 1991. En sammanställning som socialstyrelsen gjort av kommunernas preliminära statsbidragsansökningar visar också att det mellan år 1989 och år 1990 har beretts plats för ytterligare ca 30 000 barn inom heldagsomsorgen. Om dessa uppgifter bekräftas också vid den slutliga sammanställningen är det ett nytt rekord för utbyggnaden som visar att kommunerna gör allt för att uppnå det av riksdagen fastlagda utbyggnadsmålet. Vissa uppgifter från kommunerna tyder också på att det under senare tid blivit lättare att rekrytera personal till den kommunala barnomsorgen. Om denna tendens fortsätter skulle åtskilliga platser tillkomma i redan existerande men stängda eller inte fullt utnyttjade daghem.

Även om de olika alternativa daghemsformerna totalt sett svarar för en begränsad del av barnomsorgen, har utbyggnaden av alternativa daghem varit stor under senare år. Regeringen har nyligen föreslagit ytterligare ökade möjligheter till utbyggnad av den alternativa barnomsorgen i propositionen (1990/91:38) om statsbidrag till s.k. personalkooperativa daghem och fritidshem. En förhoppning är att detta förslag skall kunna medverka till att utbildad personal stannar kvar i eller t.o.m. återkommer till barnomsorgen.

Möjligheter till en bra och utvecklande fortbildning är viktig för att personalen skall vara kvar i sitt yrke. Som bekant finns särskilda medel för perso-

nalens fortbildning avsatta inom statsbidragsramen. Svenska kommunförbundet har på socialdepartementets uppdrag genomfört en undersökning om fortbildningsmedlens användning i kommunerna. På grundval av denna kommer departementetet och förbundet att under vintern inleda en dialog med samtliga kommuner om fortbildningens framtida inriktning och om dess värde för en kvalitativt bra barnomsorg. Aktionsgruppen för barnomsorg tillsattes i våras för att i nära samarbete med kommunerna inventera möjliga åtgärder för att snabbt bygga ut och förbättra situationen i barnomsorgen. Jag gör den bedömningen att aktionsgruppens existens i sig varit av betydelse för utbyggnaden av barnomsorgen. I sitt betänkande (SOU 1990:80) Förskola för alla barn 1991 – hur blir det? lägger gruppen fram olika förslag till åtgärder. Dessa förslag är nu föremål för prövning inom socialdepartementet.

Anf. 27 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation och precis som statsrådet skall jag också titta tillbaka på riksdagsbeslut.

Först har vi 1985 års beslut om en utbyggnad av barnomsorgen till 1991 att omfatta alla barn över ett och ett halvt år. Det är klart att mitt parti och jag stödde det beslutet, eftersom vi såg det som ett minimibeslut. Men vi uttalade också en oro för att detta beslut skulle kunna användas så att barnomsorgen blev stängd för barn under ett och ett halvt år. Eftersom det tydligt i propositionen uttalades att beslutet inte fick användas på det sättet lät vi oss dock nöja med det beslutet.

Det andra beslutet som gäller barnomsorgen är det beslut riksdagen fattade 1989, ett principbeslut om en utbyggnad av föräldraförsäkringen i tre etapper. Mitt parti inte bara stödde beslutet om en utbyggnad av föräldraförsäkringen. Jag vill påstå att vi verkligen jagade på regeringen för att få till stånd ett sådant beslut.

Den andra etappen i utbyggnaden skulle ha skett fr.o.m. den 1 juli i år och den tredje etappen nästa år.

Så kom krisen i våras, den första krisen i den svenska ekonomin. Det var då ett stort underskott i bytesbalansen och problem med överhettning på arbetsmarknaden, dvs. brist på arbetskraft. Man fruktade att detta skulle leda till krav på höga löneökningar och en ökande inflation. Som ett motdrag svarade regeringen med att dra tillbaka förslaget om en utbyggnad av föräldraförsäkringen. Jag vet att Bengt Lindqvist motsatte sig detta. Jag skall inte anklaga honom personligen, men jag anklagar regeringen för att den gjorde en större eftergift åt folkpartiet än den var villig att göra åt föräldrarna.

Min interpellation är alltså en fråga: Vad gör vi nu i den situationen som råder i dag? Kommunerna klarar inte utbyggnaden av barnomsorgen till 1991, och regeringen har misslyckats med att bygga ut föräldraförsäkringen.

Situationen i en del kommuner är alltså den att man inte bara har misslyckats med att bygga ut barnomsorgen utan har fattat beslut som innebär att barn under ett och ett halvt år över huvud taget inte kan komma i fråga för en plats på dagis. Vad gör föräldrarna då i det här glappet mellan föräldraförsäkringen och barnomsorgen? Jag får inget svar på den fråga som jag ställde i min interpellation.

Bengt Lindqvist hänvisar till att regeringen har för avsikt att bygga ut föräldraförsäkringen, och det är givetvis väldigt bra. Men den intressanta frågan är när den här utbyggnaden kommer att ske.

Han hänvisar vidare till att man skall ge statsbidrag till kooperativa daghem, och det kan kanske vara bra. Jag måste säga att det här inte är alldeles odiskutabelt. Det är svårt för de föräldrar som inte är starka nog att ställa upp på den kooperativa daghemsformen.

Det enda konkreta kommer på slutet där Bengt Lindqvist hänvisar till att det finns en aktiongrupp för en utbyggnad av barnomsorgen och att bara dess existens skulle vara bra för barnomsorgens utbyggnad. Jag testade det här svaret på en mig själv närstående nybliven mamma och sade: Duger det här som svar till alla som är utan daghemsplats? Då sade den unga kvinnan mycket rappt: Ja, tala om var aktionsgruppen finns och fråga från vilken dag de kan ta hand om lilla Magdalena. Jag tror att många föräldrar skulle svara på det sättet. Det finns fortfarande ingen lösning på vad man gör i detta glapp.

Jag skulle vilja veta: Hur många kommuner är det som har tagit den här 18 månadersgränsen? Jag vet åtminstone två, den ena är Tyresö och den andra är min egen kommun Sundbyberg, men enligt aktionsgruppens rapporter så finns det kommuner som har satt en högre åldersgräns än 18 månader, och detta lär enligt uppgift inte vara ovanligt.

Min fråga kvarstår: Vad skall föräldrarna göra? Är det socialbidrag som gäller?

Anf. 28 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Även jag skulle vilja pressa statsrådet Bengt Lindqvist litet mera på hur man tänker om problemet barnomsorg för barn under 18 månader. Det är alldeles riktigt, som statsrådet säger i sitt interpellationssvar, att riksdagen 1985 i sitt beslut om utbyggnad av barnomsorgen sade att kommunerna inte fråntogs sitt ansvar för barnomsorg för barn under 18 månader. Men av det som vi har hört från socialdemokraterna därefter om barnomsorg, tycker jag att det framgår att regeringen inte har ambitioner att det skall finnas tillgång till barnomsorg för barn under 18 månader.

När Maria Arnholm, i aktionsgruppen som Bengt Lindqvist talar om, försökte få gehör för tanken att man måste arbeta för att det skall finnas barnomsorg för barn under 18 månader fick hon ingen respons alls från de socialdemokratiska ledamöterna. Det finns i hennes reservation en markering att hon ensam slog vakt om möjligheten till barnomsorg för barn under 18 månader.

Det finns inom socialdemokratin en lång tradition, från utopisocialismen över Alva Myrdal, socialdemokratiska kvinnoförbundet och fram till dagens socialdemokrater, att man har en föreställning om hur barndomen exakt skall se ut. Jag tycker att den bild vi får från socialdemokraterna är att den goda barndomen sönderfaller i två skarpskurna faser, först en fas upp till 18 månader då barnet skall vara hemma hos endera av sina föräldrar och sedan en fas efter 18 månader då det skall gälla barnomsorg för alla barn. Jag har mycket svårt för den här idéen att det skall finnas en så klart tudelad barndom som skall passa alla barn.

För dagen tycker jag det är intressant att diskutera den första delen av den tudelade goda barndomen.

Är det verkligen så, Bengt Lindqvist, att alla föräldrar skall vara hemma till det barnet är 18 månader? Jag tror att en hel del mammor och pappor vill ha barnomsorg långt innan barnet har passerat 18 månadersgränsen. Jag menar att den möjligheten måste finnas. Därför är jag så besviken över att socialdemokraterna tycks ha gett upp tanken att det skall finnas barnomsorg för barn under 18 månader. Jag skulle vilja ha ett förtydligande på den här punkten. Vilka ambitioner finns det? När ni diskuterar hur målet skall kunna nås så verkar det hela tiden som om ni ser 18 månader som den lägre gränsen för barnomsorg. Men riksdagens beslut innebar något helt annat, som vi har hört.

Sedan vill jag gärna ge Bengt Lindqvist tillfälle att kommentera en fråga som har varit uppe i debatten de senaste dagarna, och det är frågan om vart barnomsorgens förlorade miljarder har tagit vägen.

Förra veckan hade vi en diskussion här i kammaren där jag bad Maj-Inger Klingvall att förklara vart de 5 miljarder kronor har tagit vägen som regeringen har tagit in under de senaste tre åren i barnomsorgsavgifter men inte har betalat ut i statsbidrag till barnomsorg. Dessa 5 miljarder hade räckt till tre års statsbidrag till barnomsorg för hela den nuvarande kön på 50 000 barn. Det vore intressant att få höra vad regeringen har gjort av dessa 5 miljarder.

Anf. 29 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Jag välkomnar den här debatten om hur vi skall lösa frågorna för barn under 18 månader när det gäller rätten till barnomsorg. Systemet var ju tänkt så att föräldraförsäkringen skulle ge en trygghet under de första 18 månaderna, och från den artonde månaden och uppåt så skulle det finnas en rätt för barnet till barnomsorg.

Samtidigt har vi gång på gång framhållit att det måste finnas flexibilitet i det här systemet och så är ju också föräldraförsäkringen uppbyggd. Föräldrarna skall kunna använda den rörligt och efter den egna situationen. Det måste betyda att i ett fullt utbyggt system skall man både kunna börja arbeta tidigare och täcka en nedsatt arbetstid med föräldraförsäkringen och kunna använda föräldraförsäkringen på heltid fram till den artonde månaden. Vi har ännu inte nått fram till det avgörande ögonblicket då de här båda systemen är fullt utbyggda.

Jag skall ge ett erkännande till både Gudrun Schyman och Daniel Tarschys och säga att det finns en oklarhet. I det ögonblick då vi lagstiftar, om vi nu väljer den vägen att befästa föräldrars rätt till en plats i barnomsorgen, så måste vi ta ställning till en tidpunkt och då kommer naturligtvis hela diskussionen om hur rätten skall se ut, hur möjligheterna skall se ut och vilka förhållanden som skall finnas för att man skall få barnomsorg dessförinnan. Då vill jag påminna om, vad jag tror att vi är överens om alla tre, att vi självfallet har den sociala förturen som ger rätt till barnomsorg redan tidigare. Men jag tror också att vi är överens om att detta inte räcker, utan att vi i denna uppläggning måste ha möjligheter för de föräldrar som vill utnyttja föräldraförsäkringens flexibilitet att också göra det. Samtidigt skall man veta vilka

anspråk man har rätt att ställa på samhället och när den egna rätten till barnomsorg faktiskt inträder.

Det finns alltså oklarheter, och min avsikt är att vi skall nå den fulla utbyggnaden när vi som jag hoppas snart får ekonomiskt utrymme. Dessa båda resurser i barnfamiljernas situation är ännu inte fullt utbyggda, och det är naturligtvis det största problemet i deras situation.

Men det finns oklarheter och vi måste återkomma, det vill jag gärna ha sagt.

Anf. 30 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Herr talman! Ja, nog är det oklart alltid. Det kan vi nog vara överens om och jag tycker t.o.m. att det finns en motsättning i det Bengt Lindqvist säger. Han säger att det var tänkt att föräldraförsäkringen skulle räcka till 18 månader och sedan skulle daghemmen ta vid från 18 månader. Men Bengt Lindqvist har ju nyligen sagt att det var aldrig tänkt så, utan man skulle kunna få komma till daghem före 18-månadersgränsen.

Jag uppfattade att när vi tog beslutet om föräldrarförsäkringens utbyggnad, det här principbeslutet 1989, så kom det litet hastigt just därför att man precis hade insett att kommunerna inte skulle klara daghemsutbyggnaden till 1991. Därför var man tvungen att ha en lösning så att vi inte skulle gå från en nödsituation till en direkt kris. Bengt Lindqvist lyckades inte förhindra att den här krisen uppstod eftersom regeringen drog tillbaka förslaget om att bygga ut föräldraförsäkringen.

Jag vill, även om jag vill vara försiktig med ord, påstå att det för många småbarnsföräldrar nu är en ren katastrofsituation. Föräldrapenningen är slut vid 15 månader. Ja, egentligen är den slut vid 12 månader, eftersom man under de sista tre månaderna egentligen bara har garantibeloppet på 60 kr., och det kan man inte överleva på. Man får i denna situation i vissa kommuner heller ingen daghemsplats, eftersom de har en 18-månadersgräns. Vad gör man i denna situation som förälder? Det enda som finns att tillgå är socialhjälp, och det är faktiskt många som har väldigt svårt för att tänka sig den utvägen.

Jag måste därför upprepa min fråga. Det är regeringen som har försatt föräldrarna i den här situationen, och nu måste regeringen tala om vad föräldrarna skall göra. Skall de ta socialhjälp? Eller skall vi här i riksdagen tala om för kommunerna att det strider mot riksdagens beslut att införa en 18-månadersgräns? Jag kan tänka mig den varianten, men jag vet samtidigt att kommunerna skulle säga: Vad gör det om kommunerna bryter mot riksdagsbeslut när ni i riksdagen själva inte bryr er om era beslut? Ni har ju uppenbarligen brutit mot principbeslutet att bygga ut föräldraförsäkringen så att kommunerna på det sättet skulle klara av barnomsorgen.

Det är där vi står, Bengt Lindqvist. Tala nu om vad vi skall ge föräldrarna för svar på deras frågor!

Anf. 31 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det är bra att Bengt Lindqvist vidgår att det finns en oklarhet, men det hade varit bättre om han här hade skingrat denna oklarhet.

För vårt partis del finns det ingen som helst oklarhet. Vi menar att föräld-

rar själva skall kunna välja vid vilken ålder de vill övergå från att vårda barnen i hemmet till att ge dem en plats i barnomsorgen. Den möjligheten måste vara deras egen, de måste själva kunna bestämma om det skall ske vid 6, 9, 12 eller 18 månaders ålder eller vid någon senare tidpunkt. Detta är någonting som inte kan regleras enhetligt för hela nationen på en gång.

Det system som vi nu håller på att bygga upp förutsätter däremot att alla barn har en förälder hemma fram till 18 månaders ålder och att det sedan finns plats i barnomsorgen. Detta är en styrning av föräldrarna och en begränsning kvinnornas möjligheter till förvärvsarbete som jag anser vara allvarlig. Jag hoppas att vi på den punkten i framtiden kan få klargöranden och inte bara erkännanden av att läget är oklart.

Slutligen, herr talman, vill jag ge Bengt Lindqvist ännu en chans att komma tillbaka till frågan om de 5 miljarderna.

Anf. 32 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Det låter på Margó Ingvardsson som om regeringen med kraft har vänt sig mot föräldrarna och försämrat deras situation när det gäller tillgången på föräldraförsäkring och barnomsorg. Men det som har skett under 80-talet är en gigantisk utbyggnad av barnomsorgen och en utbyggnad av föräldraförsäkringen med ytterligare tre månader.

Det är inte tillräckligt, det är vi de första att erkänna. Vi måste vidare, och vi går också vidare. I år sätter kommunerna enligt de preliminära uppgifterna ett nytt rekord i fråga om utbygnaden av barnomsorgsplatser trots den ekonomiska situation de befinner sig i. Mellan 1989 och 1990 får 30 000 fler barn än tidigare barnomsorgsplats. Vi har också sagt att, vi så snart vi har det ekonomiska utrymmet, skall gå vidare med utbyggnaden av föräldraförsäkringen.

Det är naturligtvis inte så att föräldrar har fått det sämre under den här tiden, utan vi går framåt. Det är närmast fråga om ett framgångsproblem. Ju närmare vi kommer målet, desto mer brännande blir naturligtvis den orättvisa som finns mellan dem som har tillgång till barnomsorg och dem som inte har det. Det är därför som det är viktigt att bygga ut till full behovstäckning.

Herr talman! Daniel Tarschys skapar inte, med de systemförslag som folkpartiet har lagt fram på senare tid, det idealtillstånd av fullständig valfrihet för föräldrarna som han vill ge sken av. I själva verket skulle jag snarare vilja beskriva det som ett kaos om man, efter det att föräldraförsäkringen har upphört, upplöser stöden till den barnomsorg som finns och som är på väg att bli en rättighet för alla barn och i stället börjar lösa upp de ekonomiska resurserna för att stoppa pengarna i händerna på föräldrarna så att de själva får lösa sitt barnomsorgsproblem. Jag tror aldrig att detta kan ge föräldrarna det som vi alla är överens om att de skall ha, nämligen tillgång till barnomsorg.

Jag är, herr talman, litet förvånad över Daniel Tarschys fråga angående den del av barnomsorgsavgiften som vi inte har använt inom barnomsorgen. Det är ju på det sättet att alla avgifter för olika sociala nyttigheter bildar en enhet. Skulle vi räkna plus och minus kan vi naturligtvis konstatera att dessa avgifter står på ett mycket kraftigt minus. Det överskott som har funnits i fråga om barnomsorgsavgiften motsvaras mer än väl av kraftiga underskott

på annat håll inom dessa försäkringsavgifter. Detta är skälet till att dessa pengar inte har gått in i barnomsorgen.

Jag vill ändå påminna om att vi 1990 höjde statsbidraget med 900 milj.kr. Detta skedde inte till följd av volymökningen, utan just i syfte att ge kommunerna en bättre och kraftfullare ersättning.

Anf. 33 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Herr talman! Vi är inom vänsterpartiet villiga att hylla varenda under 80-talet nytillkommen barndaghemsplats, eftersom utbyggnaden av barnomsorgen, som vi ser det, är den absolut viktigaste familjepolitiska åtgärden. Vi tycker att det är oerhört bra om det nu har skapats 30 000 extra platser.

Vi kan emellertid inte bortse från det faktum att det fortfarande, beroende på hur man räknar, står mellan 50 000 och 75 000 barn i kö. Om man använder LOs beräkningssätt skulle det röra sig om en kö på ca 70 000 barn. I den kön finns det många föräldrar som trodde på socialdemokratins enda stora vallöfte, att bygga ut föräldraförsäkringen. De satte sådan tilltro till detta löfte att de planerade sina liv efter den utbyggnaden.

Men sedan ansåg socialdemokraterna plötsligt att det var viktigare att för framtiden garantera ett samarbete med folkpartiet. Man gick därför folkpartiet till mötes och drog tillbaka förslaget om utbyggnaden av föräldraförsäkringen. Och av den anledningen befinner sig nu föräldrarna i den situationen att barnomsorgen inte är tillräckligt utbyggd och att de har gått miste om den utlovade utbyggnaden av föräldraförsäkringen.

Mina frågor kvarstår därför: Vad skall vi säga till föräldrarna? Vad har Bengt Lindqvist för råd att ge föräldrarna? Vad gör man i denna situation? Vad skall vi säga till kommunerna? Skall vi tala om att de strider mot riksdagsbeslut om de inför åldersgränser på dagis? Och slutligen, Bengt Lindqvist: Borde inte regeringen tänka om? Föräldraförsäkringens utbyggnad har ju faktiskt inte någonting att göra med den kris som råder inom den svenska ekonomin i dag. Bygg ut föräldraförsäkringen enligt löftet, och inför, som vi också har sagt, en lagstiftning om full behovstäckning inom barnomsorgen! Detta är, som vi ser det, den enda möjligheten att lösa föräldrarnas problem.

Anf. 34 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Jag kan inte annat än att uttrycka min utomordentliga förvåning över påståendet att utbyggnaden av föräldraförsäkringen inte har någonting att göra med krisen inom den svenska ekonomin. Varje ny månad i föräldraförsäkringen kostar så där en halv miljard kronor. Det är väl ändå ett ganska betydande belopp att skaka fram i den situation som nu råder, där vi nästan inte har någon tillväxt alls.

Det första vi nu måste åstadkomma är självfallet en vändning i ekonomin som gör att vi får tillväxten tillbaka. Vi har i detta sammanhang gett ett alldeles kristallklart besked. För vår del står föräldraförsäkringen högst på dagordningen. Vi vill genomföra utbyggnaden på det sätt vi har lovat. Men före det går naturligtvis landets ekonomi, eftersom den är en förutsättning för att all social trygghet och välfärd i det här landet.

När det gäller barn under 18 månader har vi socialdemokrater aldrig me-

nat, och inte heller satt i system, att man inte skulle få tillgång till barnomsorg för dessa. Tvärtom har partikongresserna både år 1987 och i år sagt att det är nödvändigt att det finns en öppning också för barn under 18 månaders ålder just därför att det måste finnas den flexibilitet för familjerna som vi alla är överens om är nödvändig.

Den viktigaste uppgiften är att bygga bort köerna inom barnomsorgen. Jag anser att kommunerna, när nu tre fjärdedelar förklarat att de klarar av uppgiften och sätter nytt rekord i utbyggnadstakten, gör en ganska bra insats. Det finns en del kommuner som inte satsar fullt ut. De borde vi öppet diskutera med, och kritisera om det är nödvändigt. Barnomsorgen är en oerhört viktig insats för föräldrarna, för familjerna och för barnen. På den punkten är vi helt överens. Men den viktigaste uppgiften är att bygga bort kön, så att det finns tillgång till barnomsorg för alla barn vilkas föräldrar önskar detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på interpellation 1990/91:40 om statsbidrag till barnomsorg i svenska kyrkans regi

Anf. 35 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Ulla Tillander har frågat mig om regeringen är beredd att medge statsbidrag till barnomsorg i svenska kyrkans regi.

Jag besvarade en fråga av Gullan Lindblad i samma ämne så sent som den 9 oktober i år. Jag framhöll då att frågan nyligen behandlats av aktionsgruppen för barnomsorg. Aktionsgruppen konstaterar i sitt betänkande (SOU 1990:80) Förskola för alla barn 1991 – hur blir det? bl.a. att, även om det inte föreligger några formella hinder för att ge statsbidrag till en kyrklig kommun, är det en principiell fråga huruvida statsbidrag bör lämnas till verksamhet som motsvarar primärkommunernas verksamhet men som inte faller inom ramen för socialtjänstlagens bestämmelser.

Aktionsgruppen pekar också på andra hinder och förordar därför ytterligare utredning. Jag framhöll också i mitt svar att ett sådant ytterligare utredningsarbete pågår inom regeringskansliet.

Jag har inget ytterligare att tillägga för dagen i detta ärende.

Anf. 36 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag tackar Bengt Lindqvist för svaret på min interpellation.

Jag vet att denna fråga diskuterades nyligen här i kammaren. Att jag trots detta ställer en interpellation beror på att jag inte fick vara med i debatten eftersom det var en fråga och inte en interpellation. Dessutom anser jag att svaret inte var tillfredsställande.

Den här frågan har diskuterats åtskilliga gånger när både Bengt Lindqvist och jag har varit med i debatten, och det är lätt att konstatera att vi fortfarande inte är helt ense. Man kan också göra den iakttagelsen att Bengt Lindqvist efter hand har närmat sig den uppfattning som jag och många med mig länge har arbetat för, nämligen att flera alternativ inom barnomsorgen är ett

måste – för föräldrarna och barnen, vilka kan antas ha olika uppfattningar om hur barnomsorgen skall vara utformad, för kommunerna som hittills har haft svårt att svara upp mot kravet på fler platser inom barnomsorgen och för statsmakten, här representerad av statsrådet. Dess bättre tycks insikten om detta förhållande ha ökat efter hand. Men man kan känna otålighet när man ser hur långsamt detta sker.

Det är mycket vatten som runnit under broarna till Helgeandsholmen, medan motståndet mot alternativen långsamt har mjukats upp.Mycket dyrbar tid har också gått till spillo. Bilden av supertankern som är svår att styra och svår att ändra kurs med inställer sig osökt. Men ibland krävs det snabba tag för att det inte skall bli grundkänning. Är det inte just den sortens påtvingade och brådstörtade ingripanden som vi just nu i dagarna bevittnar?

Bakgrunden till den hastigt påtvingade beslutsamheten är långa perioder av slow motion, för att inte säga stillestånd. Anpassningen till den verklighet som ständigt ändrar sig är inte tillräcklig, och det finns hela tiden en eftersläpning.

Socialdemokraterna har därför på senare tid tvingats till korrigeringar, och de har till slut sagt ja till sådant som de tidigare hårdnackat har bekämpat. Det framstår mer och mer som oförklarligt att regeringen inte utnyttjar alla resurser i en situation där man tvingas ändra vallöften till målsättningar, när det föds allt fler barn i vårt land och behovet av barnomsorg kommer att öka i takt med att köerna växer. Det är i en sådan situation som en stor och landsomfattande organisation som svenska kyrkan erbjuder sina tjänster.

Det har nyss bildats en Sveriges kyrkliga barnomsorgsförening. Den arbetar för att informera om de möjligheter som redan finns att bilda föreningar och kooperativ. Den vill sprida information bland föräldrar inom församlingarna och i kommunerna om en verksamhet som egentligen alltid har legat i linje med kyrkans centrala arbete. Jag är för min del övertygad om, att när denna information når ut, och det kommer den snart att göra om inte alla tecken slår fel, kommer också intresset från föräldrahåll att stiga kraftigt.

När jag är ute i dessa sammanhang försöker jag framhålla att den ansvarige ministern i grunden är positiv till en utveckling där svenska kyrkan får göra den samhällsinsats som man på många håll vill. Jag stöder mig då på och citerar vad Bengt Lindqvist har sagt här i riksdagen under tidigare debatter.

Den positiva inställningen från Bengt Lindqvists sida är dokumenterad. Man kan säga att detta är A. Att underlätta för ett brett engagemang från den svenska kyrkan är B. Har man sagt A borde man också säga B. Är Bengt Lindqvist beredd att se till att den arbetsgrupp som Bengt Lindqvist hänvisar till arbetar snabbt och att uppföljningen av det som aktionsgruppen kommit fram till sker snart så att frågan får en lösning? Är det statsrådets bedömning att man kommer att nå fram till en lösning i denna viktiga fråga?

Anf. 37 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! I den här frågan har jag hela tiden varit helt öppen. Jag har menat att det är viktigt att svenska kyrkan med sina värderingar får det lika lätt att anordna alternativ barnomsorg som exempelvis de andra religiösa samfund som i dag har denna möjlighet. Hindret är helt och hållet att den svenska kyrkan har en juridisk ställning som är helt unik både i förhållande

till andra samfund och till den borgerliga primärkommunen. Det är detta som har skapat de svårigheter som vi har.

Jag är en smula besviken över att aktionsgruppen, som nu avslutat sitt arbete, inte löste den här frågan. Aktionsgruppen hade frågan på dagordningen och påpekar att det behövs ytterligare utredningsarbete.

Jag vill passa på tillfället att ställa en fråga tillbaka till Ulla Tillander. Om det är en parallell till övriga alternativa barnomsorgsformer som eftersträvas, behövs inte bara statsbidraget utan också ekonomiskt stöd från primärkommunen till den kyrkliga kommunen för att bedriva daghem och fritidshem. Är det denna lösning som man från kyrkans sida eftersträvar, eller vill man få ett statsbidrag som motsvarar vad andra får och sedan med egna medel klara finansiering av driften i övrigt? Är det fråga om det senare, är det naturligvis formellt sett betydligt lättare att ordna än i det förra fallet.

Anf. 38 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Det gäller naturligtvis i första hand statsbidraget. Beträffande barnomsorg med annan huvudman brukar problemet med kommunernas stöd komma som ett brev på posten. Jag skall ta upp ett exempel.

I Malmö startades ett kyrkligt daghem med 15 platser och med Kyrkans ungdom som huvudman. Både i den borgerliga kommunen och inom kyrkan undrade man naturligtvis om det fanns ett verkligt behov av detta daghem. Hos de kommunala myndigheterna fanns det ingen notering om någon efterfrågan på kyrklig verksamhet, vilket inte var särskilt underligt, eftersom ingen inom kommunen hade fört frågan på tal. Därför kunde inte några föräldrar känna till någonting om detta daghem. Jag vill bara för Bengt Lindqvist understryka att daghemmets 15 platser fylldes mycket snabbt. Nu, något år efter starten, finns det en kö på 100 barn. Då anser vi centerpartister att det är litet onödigt att man måste gå omvägen med att ha en annan huvudman, i det här fallet Kyrkans ungdom. Det borde vara självklart att Svenska kyrkan kunde stå som egen huvudman.

Vi vet också att det inom svenska kyrkan finns många goda förutsättningar för en insats och resurser som väntar på att bli tagna i anspråk. Det finns t.ex. mycket gott om lokaler, vilket automatiskt skulle sänka kostnaden. Det behöver alltså inte byggas några nya lokaler. Dessutom finns det kompetenta människor och andra som är villiga att underkasta sig en fortbildning för att bli kompetenta. Dessutom har man det som i det här sammanhanget kanske är det viktigaste: ett djupt grundat budskap som skulle fylla ett stort behov i dagens situation, något som allt fler anser.

Det finns en efterfrågan, och om det – som statsrådet säger – finns en god

vilja till att lösa denna fråga utgör den svårighet som statsrådet talade om inget större problem.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på interpellation 1990/91:30 om förbud mot amalgam

Anf. 39 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Bertil Fiskesjö har frågat mig om jag, bl.a. med anledning av nya forskningsrapporter, avser att ta något initiativ, som kan leda till att amalgam inte längre får användas som tandlagningsmaterial.

Användningen av amalgam i Sverige minskar kraftigt av flera skäl. En orsak är att tandhälsan förbättrats. Vidare har allt fler alternativ till amalgam blivit tillgängliga.

Socialstyrelsens expertgrupp lade år 1987 fram sin omfattande genomgång av det vetenskapliga underlaget för att bedöma eventuella hälsoeffekter av kvicksilver från amalgam. Expertgruppen visade på behovet av ytterligare forskning.

Socialstyrelsen har till regeringen överlämnat ett tvärsektoriellt forskningsprogram om kvicksilver från amalgam och dess påverkan på hälsan. Regeringen har överlämnat forskningsprogrammet samt socialutskottets betänkande (SoU 1988/89:7) om skadeverkningar av amalgam till medicinska forskningsrådet. Forskningsrådet har meddelat att 1 milj.kr. inledningsvis avsatts för ändamålet. Vidare har riksdagen beslutat (SoU 1988/89:28, rskr. 331) att till forskning om amalgam och andra dentalmaterial anvisa sammanlagt 3 milj.kr. Detta innebär att sammanlagt 4 milj.kr. årligen finns tillgängliga för forskning om amalgamets inverkan på hälsan.

Vissa forskningsresultat börjar nu komma fram. Dessa är dock ännu av så preliminär natur att de enligt socialstyrelsens bedömning troligen inte kan utgöra underlag för något nytt ställningstagande i denna fråga.

Socialstyrelsen har tillsatt en ny expertgrupp för att granska och värdera de forskningsresultat som tillkommit sedan rapporten år 1987. Detta arbete beräknas vara avslutat tidigast vid årsskiftet.

För att generellt öka kunskaperna om biverkningar av dentala material har regeringen givit socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med läkemedelsverket genomföra en försöksverksamhet med registrering av sådana biverkningar. Försöksverksamheten bör enligt uppdraget ske inom vissa geografiska områden för att man skall få erfarenheter av hur en sådan rapportering och registrering av biverkningar senare skall kunna införas för hela landet.

Kemikalieinspektionen och naturvårdsverket har i en gemensam rapport, "Begränsningsuppdraget", till regeringen redovisat förslag till åtgärder för att begränsa användningen av sådana ämnen som kan ha särskilt skadlig inverkan på miljön. Till dessa ämnen hör bl.a. kvicksilver.

I rapporten konstateras att man för allmäntoxiska ämnen ofta räknar med att det finns ett tröskelvärde för hälsoeffekter. Dessa beräkningar tar dock inte hänsyn till samtidig exposition för många ämnen. De inbegriper inte hel-

ler effekter där känsligheten i befolkningen är extremt varierande, t.ex. immunologiska effekter.

Kemikalieinspektionen har i OECDs kemikaliearbete drivit frågan om att etablera en samsyn på kemikalier som bör avvecklas, s.k. sunset chemicals. Som resultat av detta har OECD initierat ett projekt kallat Risk Reduction. Som ett första steg kommer man att arbeta fram riskbegränsningsscenarion för ett antal ämnen, bl.a. kvicksilver. De nordiska länderna har tillsammans åtagit sig att vara ledande länder när det gäller kvicksilver. Målsättningen är att redan under hösten 1990 ha gjort en sammanställning av de riskbegränsande åtgärder som planeras eller är vidtagna i länderna. Förhoppningen är att få ett starkt politiskt stöd för det fortsatta arbetet med riskbegränsning inom OECD och beslut om riskbegränsning för bl.a. kvicksilver.

Målet för kvicksilver är enligt begränsningsrapporten att användningen av kvicksilver på sikt skall upphöra. I rapporten föreslås att socialstyrelsen ges i uppdrag att utreda förutsättningarna för att avveckla amalgam som fyllnadsmaterial. Rapporten har remissbehandlats och är för närvarande föremål för beredning inom regeringskansliet.

Anf. 40 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Tack, socialministern, för svaret på min interpellation. Jag tvingas dock notera att svaret inte ger något egentligt besked om vad regeringen tänker företa sig i vad gäller den fortsatta användningen av amalgam.

Rent allmänt är den här frågan inte så litet generande för många tvärsäkra, såväl forskare som myndigheter. Vi kommer alla ihåg att det tog tid innan man insåg att kvicksilver över huvud taget är ett farligt gift. Det krävdes att fasanerna dog, att rovfåglarna höll på att utrotas och att det blev nödvändigt att svartlista sjöar.

Nu vet alla att kvicksilver är ett av de värsta gifter som finns, och användningen är i de allra flesta fall rigoröst reglerad. Men detta gäller inte det kvicksilver som huvudparten av befolkningen har i munnen i form av amalgamfyllningar. Det har länge funnits ett märkligt motstånd mot att över huvud taget diskutera den frågan. Det är ju inte så länge sedan ett par tandläkarprofessorer förnekade att amalgam över huvud taget läckte kvicksilver. Socialstyrelsen och dess chef skakade medlidsamt på huvudet åt alla påståenden om eventuella risker, trots att bevisen började hopa sig.

Nu vet alla att denna officiella inställning var fel. Amalgamet läcker kontinuerligt kvicksilver. Det finns kvicksilver i blodkropparna och det förs vidare till alla möjliga vitala organ, t.ex. till hjärnan.

Nästa försvarslinje blev då att det var en så liten mängd kvicksilver som läckte att det inte gjorde någon skada. De som klagade fick veta att de var enbart inbillningssjuka. Nu vet vi att det inte finns någon säker nedre gräns. Forskningen visar att t.ex. immunförsvaret påverkas även av små doser och att särskilt det kontinuerliga läckaget är mycket betänkligt. Det har också visat sig att kvicksilver förs vidare till foster, vilka naturligtvis är särskilt känsliga.

Den slutliga försvarslinjen har varit, herr talman, att det inte finns acceptabla ersättningsmaterial. Det har länge varit en ren lögn, och den motsägs effektivt av alla de människor som inte har ett uns amalgam i munnen och

trots detta har väl reparerade tänder, reparerade med material som har visat sig hålla t.o.m. bättre än amalgam. Fler och fler tandläkare har också på eget initiativ gått över till att erbjuda patienterna andra tandlagningsmaterial än amalgam. Fler och fler tandläkare som gjort systematiska studier har också kunnat finna att patienter som har haft alla möjliga besvär har blivit bra eller klart bättre när de fått amalgamet utbytt. Användningen av amalgam har också minskat drastiskt, vilket socialministern påpekar i svaret. Men fortfarande är troligen svenskarna, jämfört med andra, det folk som bär omkring på mest läckande kvicksilver.

Jag kan konstatera att amalgamförsvararna på punkt efter punkt har fått slå till reträtt. De har helt enkelt haft fel. De har varit ovetenskapliga och okunniga. Men amalgamanvändningen är fortfarande tillåten, och nya patienter riskerar bestående skador. Den nonchalans för vad vi har i munnen som har visats illustreras av att det än i dag inte ens finns ett produktregister för tandvårdsmaterial. Alla andra mediciner kontrolleras noga innan de får användas, och användningen övervakas. Men så är det inte med tandfyllningar som ständigt finns i kroppen och som ständigt läcker. I fråga om tandfyllningar är det fortfarande fritt fram.

Nu är tydligen ett produktregister på gång. Jag har svårt att förstå att det skall behövas en lång försöksverksamhet för att ett sådant skall komma till stånd, och jag vill därför ställa några följdfrågor till socialministern.

Varför har vi inte redan nu ett produktregister? Denna fråga har ju varit aktuell i åratal, och det har funnits förslag om detta. Vem har bromsat upprättandet av ett sådant register?

Min viktigaste fråga gäller följande. Socialministern refererade till den s.k. begränsningsrapporten i vilken det sägs att användningen av kvicksilver på sikt skall upphöra. Delar socialministern den uppfattningen, och gäller det i så fall även användningen av kvicksilverläckande amalgam? När skall enligt socialministern användningen av amalgam upphöra? Uttrycket på sikt är ju synnerligen diffust. Jag kan försäkra socialministern – det visar min stora brevskörd – att det är många som väntar på svar på dessa frågor.

Anf. 41 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Jag delar den uppfattning som Bertil Fiskesjö för fram när det gäller de människor som har skador och de som är oroliga för eventuella skador på grund av amalgam. Men det kanske ändå är på sin plats att säga att tandhälsan i ett hundraårsperspektiv i Sverige generellt sett har haft nytta av att tänder har kunnat lagas med amalgam. Det är alldeles riktigt att det hos ett antal människor, och hos kanske ett större antal än vi tror i dag, finns effekter av kvicksilver från amalgam. Det kan jag som lekman inte göra några bedömningar av. Jag kan, precis som Bertil Fiskesjö, notera de rapporter som kommer och naturligtvis ta dem till mig. Därför tar jag och den övriga regeringen dessa frågor på mycket stort allvar. Men jag vill även säga att amalgamfyllningar har bidragit en hel del till tandhälsan hos svenska folket.

Möjligheten för att man skall klara en avveckling av amalgam på ett advekat sätt är naturligtvis att det finns ersättningsmaterial som är goda, testade,

vetenskapligt analyserade och som finns att tillgå i sådan omfattning att de kan användas i stor skala.

Vad gäller frågan om ett produktregister vill jag säga att det föreslagna regelverket som vi nu går in med byggs upp på ett sådant sätt att det skall överensstämma även med det regelverk som finns inom Europagemenskapen. Nu förbereder vi en sådan försöksverksamhet för att med hjälp av denna bygga upp ett mer precist regelverk inom EG.

Beträffande frågan om det är vår avsikt att på sikt avveckla amalgamet vill jag säga att det naturligtvis är vår avsikt att använda sådant ersättningsmaterial som vi bedömer inte är skadligt för människor. Men denna avveckling måste ske i takt med att fullgoda ersättningsmaterial kan erbjudas.

Anf. 42 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag uppskattar den försiktiga ton som socialministern har hållit i den här frågan. Det är tydligen inte längre någon som vill stå upp och slå sig för sitt bröst och säga att amalgam är oskadligt och att man utan risk kan fortsätta med det. Det skulle också vara ett fullständigt ovetenskapligt ställningstagande i den här frågan. Jag vet visserligen att det fortfarande finns en och annan vetenskapsman som håller fast vid tidigare ståndpunkter, men det bedömer jag vara enbart ett resultat av den vanliga psykologiska mekanismen att det är så förfärligt besvärligt att erkänna att man har haft fel.

Nu verkar det dock som om socialministern inte är beredd till några mera långtgående åtgärder. Hon står så att säga på den sista försvarslinjen av dem som jag angav, nämligen att det inte skulle finnas ersättningsmaterial. Men jag har några rapporter lagrade på mitt bord av vilka det framgår att tandläkare helt klart förklarar att det helt enkelt är fel. Ersättningsmaterial används i dag i stor omfattning. Och man har inte kunnat konstatera några skador alls när det gäller dessa ersättningsmaterial. Då kan man fråga sig vad denna tveksamhet beror på och varför det skall bli sådana dröjsmål.

Även om man naturligtvis skall läsa in sig på vetenskapliga rapporter, så kan man i denna fråga återfalla på vanligt sunt förnuft, dvs. att det inte kan vara nyttigt att gå omkring med läckande kvicksilver i kroppen. Detta kanske man har gjort sedan man som barn fick den första tandlagningen och genom hela livet. Det har ju också visat sig att många människor numera, men det har gått mycket trögt, fått erkänt av försäkringskassor och andra att de besvär som de har upplevt har orsakats av amalgam. Jag träffade för inte så länge sedan en tandläkare, och det finns fler, som har gjort omfattande studier på detta område och som nästan bönföll mig att vidarebefordra detta budskap så att folk begriper att många patienter – han nämnde 85 % av de patienter som han hade behandlat – hade blivit bättre eller helt bra från alla möjliga besvär inkl. i en del fall, reumatism, vilket han själv var förvånad över men som han ansåg vara klart belagt. Det är alltså ur folkhälsosynpunkt mycket angeläget att amalgamet tas ur tandlagningsverksamheten så snart som möjligt.

Anf. 43 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Till frågan om avveckling och ersättning med annat material vill jag bara hänvisa till socialutskottets betänkande 1989/90:7 där det med

all önskvärd tydlighet framgår att man är medveten om riskerna men att man konstaterar att ersättningsmaterialet måste vara säkerställt och att socialstyrelsens allmänna råd bör styra materialvalet.

Jag tror säkert att det är så som Bertil Fiskesjö redovisar, att det vid de tillfällen – icke så få – där man har bytt ut amalgamet mot annat material har varit framgångsrikt. Men det finns också en oro för att kanske inte alla i dag och under de närmaste åren framöver har kompetensen att göra de ganska komplicerade iläggningar som krävs för att man skall kunna använda nya dentala material.

Anf. 44 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag har naturligtvis, socialministern, tagit del av socialutskottets betänkande. Men jag delar inte de uppfattningar som förs till torgs där. De är eftersläpande, och man är inte påläst när det gäller de erfarenheter som verkligen finns. Här i kammaren förklarade utskottets talesman helt frankt – jag lyssnade på debatten – att det inte fanns några ersättningsmaterial. Ett förbluffande påstående, som jag hade anledning att reagera mot bl.a. av personliga erfarenheter.

Socialministern och jag tycks vara överens om – jag tolkar socialministerns senaste inlägg på det viset – att amalgamet skall bort. Eftersom vi tydligen båda anser att det kan ge skador, måste vi också vara överens om att amalgamet skall bort så snart som möjligt. Jag har därför svårt att förstå att det fortsatta fördröjande försvaret för amalgamet skall behöva påverka utvecklingen, även om tidigare ivriga förespråkare har fått fel. Jag skulle t.o.m. vilja ifrågasätta om det är meningsfullt att satsa ytterligare miljoner på att bevisa att kvicksilver i munnen är skadligt. Det vet vi ju redan. Vore det inte bättre att satsa dessa pengar på att se till att de ersättningsmaterial som finns blir allt bättre och kan användas i allt större utsträckning?

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på interpellation 1990/91:13 om sjukvården och landstingens ekonomi

Anf. 45 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Margó Ingvardsson har frågat dels om regeringen kommer att föreslå några åtgärder för att landstingen skall kunna finansiera sin verksamhet när möjligheten att höja landstingsskatten inte längre finns, dels om regeringen anser att det finns några nedskärningar, taxehöjningar eller införande av nya taxor som får så allvarliga konsekvenser att de därför bör avvisas.

En effektiv sjukvård är en sjukvård som uppnår målen för sin verksamhet, dvs. en god hälsa och vård på lika villkor åt hela befolkningen, och som använder sina resurser på ett ändamålsenligt sätt. En förutsättning för en effektiv sjukvård är att verksamheten utgår från personalens behov av anställningstrygghet, god arbetsmiljö samt möjligheter till inflytande och personlig utveckling.

Skillnader när det gäller t.ex. primärvårdens uppbyggnad, operationsverksamhet i öppen vård och medelvårdtider i den slutna vården visar också att det finns betydande utrymme för rationaliseringar av verksamheten.

I förra årets förhandlingar om ersättning från staten till huvudmännen från den allmänna sjukförsäkringen – de s.k. Dagmarförhandlingarna – avsattes 50 milj. kr. för att underlätta för kliniker och sjukvårdshuvudmän att förändra och effektivisera verksamheten. Avsikten är att stödja sådan utvecklings- och försöksverksamhet som syftar till att reducera köer, minska antalet klinikfärdiga patienter och höja produktiviteten. Under år 1990 har ytterligare 29 milj. kr. avsatts för detta ändamål. Hittills har ca 400 ansökningar om bidrag kommit in, vilket tyder på att det finns en betydande beredskap att utveckla verksamheten.

Att det finns möjligheter till besparingar inom sjukvården framgår bl.a. av uppgifter från SBU, som t.ex. hävdar att det på sikt är möjligt att spara 200 miljoner per år genom att sluta utföra onödiga undersökningar och använda sig av gammalmodiga metoder när det gäller preoperativa rutiner. Att detta inte bara är tomma ord har visat sig genom att man hittills sedan SBUs rapport gavs ut i maj förra året har sparat 60 milj. kr. SBU har också räknat ut att om man rensar bort gamla och verkningslösa behandlingsmetoder för människor som har ont i ryggen, så skulle man spara mellan 1,5 och 3 miljarder kronor per år.

Den proposition om ansvaret för service och vård till äldre och handikappade som regeringen nyligen lagt fram innebär en förändrad ansvarsfördelning mellan huvudmännen, som på sikt kommer att innebära en minskad belastning på den slutna sjukvården.

Flertalet landsting har under senare år inlett ett utvecklingsarbete för att förändra de ekonomiadministrativa styrsystemen.

Det är viktigt att förändringsarbetet sker utifrån lokala förhållanden. Men gemensamt är att det också finns en strävan att öka patienternas valfrihet och personalens engagemang, allt inom ramen för HSLs krav på en vård på lika villkor.

Av regeringens proposition från den 18 oktober framgår att totalt 15 miljarder kronor av socialförsäkringen används till hälso- och sjukvård. Visserligen har parterna i årets Dagmarförhandlingar inte kunnat enas om storleken på den generella höjningen av ersättningen. Men däremot har man kommit överens om bl.a. att 400 milj. kr. skall avsättas inom socialförsäkringen för att stödja sjukvårdshuvudmännen i uppbyggnaden av rehabiliteringsresurser, t.ex. sjukgymnastik och arbetsterapi, eller för att reducera flaskhalsar i form av exempelvis viss operationsverksamhet.

Vidare har parterna enats om att sjukvårdshuvudmännen själva bör få fastställa patientavgifterna i den öppna vården. De bör själva få bestämma exempelvis om de vill ha olika avgifter i akutsjukvården på sjukhus och på vårdcentraler och hur höga dessa avgifter bör vara. Som ett särskilt skydd för den enskilde föreslås ett tak för patientavgiften för besök i den öppna vården, nämligen högst 1 500 kr. per person och 12-månadersperiod.

Det kommer alltså att finnas ett betydande utrymme för att i den lokala politiska diskussionen utforma en taxesättning, där hänsyn tas till lokala förhållanden och behov. Jag utgår ifrån att hälso- och sjukvårdslagens mål om

vård på lika villkor blir utgångspunkten för diskussionen. Likaså är det min övertygelse att en lokalt demokratiskt förankrad taxesättning inte kommer att innebära att någon utestängs från vård av ekonomiska skäl.

Sammantaget kan sägas att hälso- och sjukvården befinner sig i inledningen till omfattande förändringar. Mycket sker. Och mycket bör och kan också ske inom en sektor som omfattar nära 100 miljarder kronor och som sysselsätter nära en halv miljon människor.

Anf. 46 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation. Jag noterar det som en liten framgång att socialministern inte började med att förneka att det är en ekonomisk kris i landstingen. Så brukar förhållandet vara i andra debatter här i riksdagen.

Inför höstens budgetarbete saknas ca 8 miljarder i landstingen. Det är en obegripligt stor summa. Förklaringen till det är den politik som har förts gentemot kommuner och landsting under 80-talet. Enligt Landstingsförbundets beräkningar har landstingen under 80-talet förlorat 15,5 miljarder i bl.a. uteblivna statsbidrag. Landstingen har inte kunnat kompensera sig för dessa inkomstförluster. Under 80-talet har landstingen i genomsnitt höjt skatten med bara ca 1 kr.

Landstingen har tre vägar att finansiera sina verksamheter: statsbidrag, skatt och genom olika taxor. Nu har regeringen förklarat att de två första vägarna är stängda. Det skall inte bli mera statsbidrag, har man sagt, och tillsammans med folkpartiet har regeringen beslutat om ett skattestopp i två månader. Kvar återstår bara att höja taxor och avgifter. Vi vet att skattehöjningar alltid slår mot låginkomsttagare. Vi vet också att taxehöjningar får ännu hårdare effekter, för taxehöjningar slår bara precis mot dem som är sjuka och behöver vården. Nu har alltså i årets Dagmaruppgörelse gjorts klart att det i stort sett är fritt fram att höja taxorna så mycket som landstinget beslutar.

Statsrådet är inte särskilt orolig för utvecklingen, utan hon anför i svaret att bara det finns en lokal majoritet för sådana här taxehöjningar är nog allting i sin ordning. Ingen kommer att drabbas.

Ta t.ex. en folkpensionär som saknar ATP. Nästa år kommer den folkpensionären att få 5 420 kr. i månaden, med KBT. Det är alltså den disponibla inkomsten. I dagsinkomst blir det ca 180 kr. Men de pengarna skall räcka till allt – till hyra, mat, kläder, telefon, försäkringar och även läkarbesök. Av budgetarbetet och av Dagmaröverenskommelsen framgår att 100 kr. inte kommer att vara någon ovanlig avgift för läkarbesök nästa år. 100 kr. betalar man till doktorn. Vanligen får man vid besöket ett recept. Det kostar 75 kr. att hämta ut medicin på det receptet. Således kostar ett vanligt enkelt läkarbesök och medicin 175 kr. Den här folkpensionären har alltså en dagsinkomst om 180 kr. Detta går helt enkelt inte ihop. Det finns inte något utrymme i pensionärens budget för ett besök hos läkaren.

Tänk bara om vi skulle få betala en hel dagsinkomst för ett läkarbesök och medicin! Den jämförelsen måste man göra, och då ser man att det inte går ihop. Tyvärr kan man läsa mellan raderna i Dagmaröverenskommelsen att det är precis det som är meningen. Pensionärer och andra skall göra en eko-

nomisk beräkning för att se om de har råd att gå till doktorn eller inte. De måste överväga om det är ett läkarbesök eller någonting annat som skall prioriteras.

Ett konkret exempel: En pensionär i Edsele uppe i Norrland har ringt upp mig för att tala om dessa saker. Närmaste doktor för den som bor i Edsele finns i Sollefteå. Då åker man buss till doktorn. Bussresan kostar 84 kr. tur och retur. Nästa år kommer ett läkarbesök att kosta 100 kr. Kanske måste man också hämta ut medicin, och den kostar 75 kr. Det blir 259 kr. För den som bor i Edsele och som måste åka till Sollefteå för att besöka en läkare blir det ofta fråga om en resa som sträcker sig över hela dagen. Då måste pensionären ha någonting att äta. Det räcker inte med några smörgåsar i handväskan. Om maten kostar 40 kr. blir det 300 kr. för ett vårdbesök. Och det är en orimlig summa.

Resan ingår ju inte heller i högkostnadsskyddet. Det hjälper inte de här pensionärerna att man avser att höja högkostnadsskyddet från nuvarande ca 900 kr. till 1 500 kr. på ett år. Bara höjningen av högkostnadsskyddet innebär ju en fördyring per år med 600 kr., dvs. med 70 %, och det är ingen dålig höjning. Man måste också göra jämförelser med vad pensionärerna kommer att få i kompensation nästa år för skattehöjningen – 25 kr. i månaden, som skall betala hela kalaset. Men det är inte bara det att pensionärerna inte kommer att ha råd att gå till doktorn. Sjukvårdens avgiftshöjningar måste väl med regeringens sätt att räkna vara precis lika inflationshöjande som andra prishöjningar. Vi anser att det behövs en samlad översyn av sjukvårdens möjligheter att finansiera sin verksamhet.

Är socialministern beredd att tillse att vi får en sådan utredning?

Anf. 47 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Först vill jag säga att det finns en utredning som tittar på det samlade stödet till kommuner och landsting med anledning av skatteomläggningen. När det gäller finansieringen av kommunernas och landstingens verksamhet finns det således redan en utredning.

Margó Ingvardsson säger att det saknas 8 miljarder vid ingången till budgetbehandlingen avseende nästa års budget. Det är en oerhört stor summa – på många sätt är den nästan ofattbart stor.

Men att säga att förklaringen till detta skulle vara den politik som regeringen bedriver gentemot landsting och kommuner tycker jag faktiskt är att något förenkla det hela. Förklaringen är ju den onormalt stora kostnadsökningen inom landsting och kommuner samt inom produktion, service och tillverkning över huvud taget i landet. Framför allt är vår tillväxt så låg att det inte går att ha denna stora kostnadsökning. Att, som sagt, bara säga att förklaringen här är regeringens politik gentemot kommuner och landsting tycker jag är ett förenklat resonemang.

Sedan måste jag säga att det är en förskräcklig bild som Margó Ingvardsson här ger av pensionärer som inte kan ta sig till doktorn. I detta land har faktiskt ännu aldrig någon gammal människa nekats sjukvård av ekonomiska skäl vare sig hos distriktssköterska, hos läkare eller på sjukhus. I stället finns det andra bekymmer som hänger samman med köer och med brister i organisation och effektivitet. Men vi nekar alltså inte någon sjukvård av ekono-

miska skäl. I en så svår debatt som den om hälso- och sjukvårdens utveckling tycker jag inte att man skall anföra den typen av argumentation.

Vidare finns det, Margó Ingvardsson, utvecklingsmöjligheter inom landstingen. Tack och lov, skulle jag vilja säga, inser också landstingen detta. Inte minst gäller det Landstingsförbundet, som i sin vägvalsutredning tar mycket stora krafttag när det gäller att ta reda på hur landstingens verksamhet skall organiseras och struktureras inför framtiden. Jag ser med stort intresse fram emot bl.a. den debatten.

Anf. 48 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Herr talman! Socialministern förnekar att det är regeringens politik som har försatt landstingen i nuvarande situation. Innebär det att socialministern också förnekar att landstingen har blivit av med 15,5 miljarder under 80-talet? Menar socialministern att Landstingsförbundet far med osanning vid presentationen av siffror? Landstingsförbundet visar också på att man inte har kunnat kompensera sig för förlorade inkomster, eftersom man av olika skäl har kunnat höja skatten med bara 1 kr. under den här perioden. De förlorade statsbidragen motsvarar alltså en skatteökning om 4–5 kr. Det är detta som har försatt landstingen i nuvarande situation.

Sedan säger socialministern: Hittills har vi aldrig nekat någon pensionär av ekonomiska skäl att få komma till sjukvården. Nej, det är måhända riktigt. Vi har en socialtjänst som kan träda in. Men jag kan inte inse att en pensionär skall behöva vara hänvisad till socialtjänsten för att ha råd med sjukvård. Det finns faktiskt en gräns för hur stora utgifter pensionärerna orkar med. Frågan är om man inte har nått gränsen vid 100 kr. för ett läkarbesök.

Var anser socialministern att taket går här för att man skall börja göra ekonomiska överväganden för att se om man har råd eller inte? Om det inte är vid 100 kr., är det då vid 130 eller 150 kr.?

Dessutom svarade socialministern inte på min fråga om inte prishöjningarna inom sjukvården får några effekter beträffande inflationen. Det måste de väl få. Om man säger att det är viktigt att hålla tillbaka prisökningarna på andra områden, måste väl prisökningarna inom sjukvården ha precis samma effekt. I så fall måste det vara av intresse för regeringen att hålla tillbaka prisökningarna även inom sjukvården.

Till slut: Socialministern hänvisade till pågående utredning beträffande kommunernas och landstingens ekonomi. Men det var inte en sådan utredning som jag tänkte på. Vad jag avsåg var en parlamentarisk utredning, som för resonemang för att se om det går att komma fram till förslag, som skulle

ge en möjlighet för landstingen att skaffa sig nya inkomster nu då både statsbidragsvägen och skattevägen är stängda.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på interpellation 1990/91:22 om legitimation av naprapater

Anf. 49 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Martin Olsson har frågat mig om regeringen avser att lägga fram förslag om legitimation av Doctors of Naprapathy.

Alternativmedicinkommittén, som lade fram ett förslag om legitimation för vissa kiropraktorer i ett delbetänkande (SOU 1987:12) år 1987 och i övrigt lade fram förslag om alternativmedicin i ett huvudbetänkande (SOU 1989:60) år 1989, har utförligt diskuterat frågan om legitimation av naprapater.

I delbetänkandet om kiropraktiken framhöll kommittén, att behörighetsfrågorna måste ses i belysningen av hälso- och sjukvårdslagens (1982:763) krav, att hälso- och sjukvården skall vara av god kvalitet och tillgodose patienternas behov av trygghet i vården och behandlingen. I det perspektivet blir utövarnas allmänna medicinska kompetens, kunskaper i diagnostik och insikter om terapins begränsningar minst lika viktiga som själva behandlingsmetodiken.

Kommittén framhöll att legitimationsfrågan måste avgöras på sakliga grunder och inte efter någon sorts rättviseresonemang. Kommittén påpekade också att naprapaterna utgör en betydligt yngre grupp än Doctors of Chiropractic, som funnits i Sverige sedan början av 1900-talet. Internationellt sett är naprapaterna en nästan okänd grupp och har följaktligen inte heller kommit i fråga för legitimation i något annat land.

Mot denna bakgrund ansåg alternativmedicinkommittén att det för närvarande inte förelåg förutsättningar för legitimation av naprapater.

Då emellertid naprapaterna har en lång utbildning och deras kunskaper och kompetens är allmänt vitsordade förordade kommittén att regeringen prövar frågan om deras legitimation när naprapaterna kan uppvisa studier som konfirmerar effekten av sina metoder.

Alternativmedicinkommitténs betänkande har remissbehandlats och dess förslag bereds i regeringskansliet. Någon ny vetenskaplig dokumentation om effekten av naprapatbehandling har inte framkommit. Det är i första hand socialstyrelsen som skall bevaka denna fråga.

Jag är beredd att ta upp frågan om en eventuell legitimation för gruppen Doctors of Naprapathy om ett tillräckligt underlag presenteras av socialstyrelsen, vilket visar att det finns skäl att föreslå en sådan legitimation.

Martin Olsson anser att riksdagens beslut i våras om ett breddat underlag för mervärdeskatt (SkU31) innebär en orättvisa mellan olika behandlingsformer och fördyrar alternativ sjukvård.

Av regeringens proposition 1989/90:111 om reformerad mervärdeskatt m.m. framgår att utgångspunkten vid utformningen av undantaget från mervärdeskatteplikt för sjukvård var att undantaget skall omfatta sådan vård-

verksamhet som ligger inom de allmänpolitiska ramarna för vilka typer av vård som bör ha stöd från samhället.

Undantaget från skatteplikt enligt lagen (1968:430) om mervärdeskatt omfattar i huvudsak sådan vård som kan berättiga till sjukvårdsersättning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och vård som tillhandahålles av någon med särskild legitimation att utöva yrke inom sjukvården.

Genom denna utformning av bestämmelserna sker en kontinuerlig anpassning av det skattefria området till de nya behandlingsformer som samhället kan komma att stödja. I den mån ett landsting väljer att sluta vårdavtal med naprapater innefattas dessa också av skattefriheten.

Anf. 50 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag vill tacka socialministern för svaret på min interpellation, även om det inte var något egentligt svar på min fråga om huruvida regeringen avser att lägga fram förslag om legitimation av Doctors of Naprapathy. I stället för att ange en viljeinriktning är svaret närmast en redovisning av alternativmedicinkommitténs närmast negativa syn på frågan om legitimation av naprapater.

I tider av stora ekonomiska problem i allmänhet, och för sjukvården i synnerhet, borde det vara viktigt att på olika sätt ta till vara de resurser som finns inom sjuk- och hälsovården. Samtidigt är det självklart viktigt att olika typer av sjukvård blir möjliga att få, alltefter människors efterfrågan och behov. Det är bl.a. mot denna bakgrund som jag och många andra här i riksdagen har arbetat för att även naprapaterna skall kunna få legitimation.

I vårt land är för närvarande ca 350 naprapater verksamma. Antalet växer. Årligen ger de ca 200 000 patienter ungefär 1 miljon behandlingar. Antalet patienter, liksom antalet behandlingar, visar att tilltron till och intresset för behandling av naprapat är mycket stort i vårt land. Men tyvärr kan naprapaterna ännu inte bli legitimerade.

Socialministern redovisar i sitt svar vad alternativmedicinkommittén har anfört om legitimation, nämligen att hälso- och sjukvårdslagen kräver att sjukvården skall vara av god kvalitet och tillgodose patienternas behov av trygghet i vården och behandlingen. Det framhölls vidare i interpellationssvaret: "I det perspektivet blir utövarnas allmänna medicinska kompetens, kunskaper i diagnostik och insikter om terapins begränsningar minst lika viktiga som själva behandlingsmetodiken."

Mot bakgrund av detta vill jag erinra om att naprapatutbildningen i vårt land ligger på en mycket hög nivå. Inträdeskravet är goda gymnasiebetyg, eftersom det är många sökande. Doktorsexamen kan avläggas efter fyra års heltidsstudier. Lärare vid naprapaternas skola är läkare, varav flera är medicine doktorer och några även docenter.

Anledningen till att alternativmedicinkommittén inte arbetade fram ett underlag som kan möjliggöra beslut om legitimation och inte själv föreslog legitimation var enligt interpellationssvaret främst att gruppen naprapater utgör en betydligt yngre grupp än kiropraktorerna, vilka fått legitimation, och att naprapaterna internationellt sett är "en nästan okänd grupp."

I anledning av regeringens proposition om legitimation av kiropraktorer, och dessutom under den allmänna motionstiden 1989, var vi många som

väckte motioner med krav på att riksdagen skulle uttala sig för att även naprapater skulle kunna få legitimation. På socialutskottets förslag beslöt riksdagen enhälligt våren 1989 att uttala sitt instämmande i motionärernas bedömningar att det inom naprapatin bedrivs ett seriöst arbete, och, sade socialutskottet och därmed riksdagen: "Så snart tillräckligt underlag för ställningstagande föreligger beträffande naprapaterna bör regeringen pröva frågan om deras legitimation."

Eftersom inga initiativ tycktes ha tagits av regeringen i anledning av detta riksdagsuttalande, väckte jag och flera andra på nytt motioner i frågan under årets allmänna motionstid. Dessa motioner avstyrktes i våras av riksdagens socialistiska majoritet, som hänvisade till fjolårets riksdagsuttalande och till att alternativmedicinkommittén framlagt sitt slutbetänkande.

I våras inträffade något som har speciell betydelse för naprapaterna. Då beslöt nämligen den riksdagsmajoritet som står bakom skattereformen att sjukvårdstjänster av icke legitimerad yrkesgrupp skall momsbeläggas fr.o.m. årsskiftet. Bl.a. vi i centern reserverade oss mot momsbeläggningen av alternativmedicinens utövare i den mån de är kompetenta. Utöver att den trygghet saknas som en legitimation ger både patienter och utövare, kommer nu dessutom alla de som vill utnyttja naprapaterna att få en kraftig extra fördyring fr.o.m. årsskiftet på grund av momsbeläggningen. Socialministern tar inte detta förhållande med särskilt stort allvar, utan hänvisar till att landsting kan välja att sluta vårdavtal med naprapater och därigenom ge dem momsbefrielse.

Att momsbeläggningen är ett nytt argument för att snabbt få fram förslag om legitimation av naprapater är klart. Sedan jag den 1 oktober skrev denna interpellation har Svenska Naprapatförbundet i skrivelse till socialdepartementet, den 8 oktober, framhållit vikten av att beslut om moms på naprapattjänster rivs upp och att tillräckligt underlag för beslut om legitimation för naprapater tas fram omgående.

Jag har ställt min interpellation för att vi alla som anser att naprapater bör få legitimation skall få veta om regeringen avser att arbeta för det. Som jag har nämnt saknas det i svaret en viljeinriktning. I svaret säger statsrådet att hon är beredd att ta upp frågan, om tillräckligt underlag presenteras av socialstyrelsen.

Mot den bakgrunden vill jag fråga socialministern:

1. Strävar regeringen efter att få fram ett underlag som kan möjliggöra ett beslut om legitimation av naprapater?

2. Kommer regeringen att uppdra åt socialministern att arbeta fram ett sådant beslutsunderlag?

Anf. 51 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Jag har träffat företrädare för naprapaterna. Med min lekmannamässiga utgångspunkt har jag blivit mycket imponerad över utbildningens kvalitet och omfattning. Men jag vidhåller att en av de väsentliga grunderna för att utfärda legitimation är att också denna grupp skall vetenskapligt dokumentera sitt arbete. Det är socialstyrelsens uppgift att se till att sådan vetenskaplig dokumentation tas fram. När den finns är jag beredd att

pröva frågan om legitimation. Mitt svar på den punkten är alltså utan tvekan ja.

Anf. 52 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag tackar för de uppgifterna. Men inte heller i det sista anförandet visade statsrådet någon viljeinriktning. Man avvaktar snällt att socialstyrelsen skall komma med ett lämpligt beslutsunderlag.

I denna liksom i så många andra frågor är det viktigt att vi politiker visar i vilken riktning vi vill att utvecklingen skall gå och att resurser sätts in för att man skall få det erforderliga beslutsunderlaget.

Jag vädjar till socialministern att vara aktivare i denna fråga för att tillgodose önskemålen från de många som anlitar naprapater – jag nämnde att det årligen är 200 000 personer – och från naprapaterna själva. Ge socialstyrelsen uppdrag att skaffa fram det underlag som saknades i alternativmedelskommittén!

Tilltron till naprapaterna i vårt land är mycket stor. Det visar det stora antal människor som utnyttjar naprapaternas tjänster. Naprapaterna utnyttjas också i stor utsträckning av företag, och LO och TCO har inom sin rehabiliteringsverksamhet genom en särskild försäkring gjort det möjligt för medlemmarna att lättare få hjälp av naprapater. Jag skulle kunna anföra många fler exempel. Det är alltså inget tvivel om att tilltron till naprapaterna hos det svenska folket är mycket stor.

Som jag sade i mitt första inlägg har naprapaterna en god utbildning. Den utbildningen kan myndigheterna kontrollera och ha synpunkter på, så att den håller den nivå som vi kräver för att en yrkesgrupp skall få legitimation.

Den orättvisa som på grund av momsbeläggningen drabbar de människor som vill utnyttja naprapaterna har statsrådet inte kommenterat. Jag tycker att det är viktigt att socialministern bevakar patienternas intressen och inte ser skattefrågan enbart ur skrivbordssynpunkt. Vi måste ha jämställdhet mellan människorna, oavsett vilken typ av vård de söker.

Jag vädjar till socialministern att ta ett initiativ även i det fallet.

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på interpellation 1990/91:14 om biståndspolitiken och demokratimålet

Anf. 53 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Jan-Erik Wikström har i en interpellation ställt tre frågor till mig om biståndspolitiken och demokratimålet.

För det första om regeringen anser att demokratimålet för svensk biståndspolitik också innebär ett åtagande att verka för flerpartisystem i u-länder och, om svaret på frågan är ja, vilka medel regeringen använder i detta syfte.

För det andra om regeringen avser vidta några åtgärder inom ramen för svensk biståndspolitik med anledning av det ökade intresset för och de väx-

ande kraven på politisk pluralism och flerpartisystem i en rad afrikanska stater.

För det tredje om regeringen har några planer på biståndssamarbete med nya länder där utvecklingen mot politisk demokrati bedöms löftesrik.

Demokratimålet för svenskt bistånd är ett åtagande som innebär att Sverige tagit ställning för människors kamp mot alla former av politiskt förtryck. Det är ett åtagande för det mödosamma arbetet att bygga upp samhällen som ger den enskilde möjligheter att delta aktivt i både den politiska och ekonomiska utvecklingen. I dessa åtaganden gäller det att arbeta på flera plan. För det första skall vi vid kontakter med mottagarländer fortsätta att framföra hur vi ser på demokrati och mänskliga rättigheter. Genom ett konsekvent agerande på alla nivåer har företrädare för svenskt bistånd stora möjligheter att påverka i demokratisk riktning.

För det andra är biståndets långsiktiga och vardagliga arbete för att bygga upp kunskap, ansvarstagande och självtillit en mycket värdefull demokratiinvestering för framtiden. Detta handlar om utvecklingssamarbetet i dess helhet och de arbetsmetoder vi valt att prioritera. När människor får utbildning och vana att organisera sig i demokratiska former får de också verktygen att påverka sin framtid och göra sina röster hörda.

För det tredje har biståndet till speciella demokratiinsatser i u-länderna ökat kraftigt under senare år. Regeringen avser att ytterligare öka det direkta demokratibiståndet i kommande budget.

Arbetet med att främja demokrati i u-länder måste sättas in i sitt sammanhang med en u-landsverklighet som präglas av fattigdom samt ekonomiska och politiska orättvisor. Endast få u-länder har ett demokratiskt statsskick. Detta har ofta historiska skäl. Många av de industriländer som nu pekar på Östeuropa och utvecklingen där som ett exempel för u-länderna, ägnade sig, historiskt sett, ganska nyligen åt förtryck och diktatur i sina kolonier. Omsorgen om deras demokratiska utveckling har uttryckts i ord snarare än handling. I stället har u-länderna ofta fått spela rollen av brickor i dessa länders säkerhetspolitik. De forna kolonialmakterna har i u-landssammanhang inte erbjudit några goda förebilder.

Efter planekonomiernas sammanbrott i Östeuropa, som så tydligt visat hur centralstyrning och brist på demokrati lett bl.a. till ekonomisk ineffektivitet, betonar i dag allt fler både givare och mottagare av bistånd demokratin som en drivkraft för utveckling, ekonomisk effektivitet och fördelning. Exempel på en ökad insikt om demokratins drivkraft för utveckling är kommunikén från det senaste högnivåmötet med OECD:s utvecklingskommitté, kommunikén från de aftikanska staternas senaste möte med OAU i Addis Abeba samt den gemensamma nordiska kommunikén vid biståndsministermötet i Molde.

I många av Sveriges samarbetsländer pågår en allt intensivare debatt, där demokratin, med yttrandefrihet, medbestämmande, insyn, pluralism och fria val diskuteras alltmer öppet. I Afrika sprider sig i frågasättandet av enpartisystem från land till land. I Latinamerika har den ena militärdiktaturen efter den andra ersatts med civila, demokratiskt valda regeringar. Även på många håll i Asien har reformprocesser inletts, med sikte på en utveckling mot demokrati och mångfald.

Den svenska regeringen hälsar denna utveckling med största tillfredsställelse och är beredd att ytterligare stärka arbetet för att stimulera demokratiprocessen. I biståndsverksamheten märks dynamiken bl.a. genom en snabbt växande efterfrågan på speciella demokratiinsatser, där svenska erfarenheter är av särskilt värde.

Svaret på Jan-Erik Wikströms första fråga är alltså ja.

Utvecklandet av flerpartisystem är för många länder en komplicerad process. Vi måste ha förståelse för u-ländernas historia, där nationell enhet och samling var nödvändig för frigörelsen från kolonialmakterna. I många länder är krig, svält och stormaktstryck fortfarande den verklighet i vilken man har att verka. Det riktade stödet till demokratiinsatser är en biståndsform för stöd till de processer som leder till demokrati. När en sådan process kommit i gång utvecklas ofta kraven på flerpartisystem. I dessa fall anser jag att vi bör lämna särskilt stöd. Reformer på lagstiftningsområdet och arrangerandet av allmänna val hör till de insatser vi redan har erfarenhet av. Båda kan bidra till att ett flerpartisystem växer fram. Stöd till enskilda politiska partier är ett område där partier och enskilda organisationer i Sverige kan göra viktiga insatser.

Bland de åtgärder regeringen ämnar vidta med anledning av den ökande betoningen av pluralism och flerpartisystem vill jag nämna följande. Under de senaste fem åren har bidragen till demokratiinsatser ökat kraftigt. Ett högt utnyttjande av dessa medel avspeglar ett allt större intresse från u-länderna att ta del av svenska kunskaper och erfarenheter. Hittills har det rört sig om stöd till reformarbete vad gäller lagstiftning i länder som Guinea-Bissau, Uganda, Vietnam, Nicaragua och Namibia. I de två senare länderna kombinerades arbetet med nya grundlagar också med stöd till de allmänna valen. Den typen av stöd lämnades också till de demokratiska krafterna i Chile när folkomröstningen och sedan de allmänna valen genomfördes som en slutpunkt för diktaturen.

För drygt en månad sedan fattades ett beslut om att stödja de demokratiska valen på Kap Verde. Kap Verde har hunnit förhållandevis långt i sitt politiska reformarbete. För presidentämbetet planeras redan i november i år direkta, universella och hemliga val. Parlamentsval, med deltagande av flera partier, äger rum i mars 1991. Det svenska stödet uppgår till 2 milj.kr. och inbegriper bl.a. studiebesök av valförrättare i Sverige och konsultstöd i Kap Verde.

Moçambique har, just i dagarna, tagit initiativ till en diskussion om hur Sverige på bästa sätt kan stödja demokratiseringsprocessen där. Bakgrunden är att konstitutionen kommer att revideras redan i höst, vilket bl.a. innebär att flerpartisystem införs. De allmänna valen planeras för år 1991. Moçambique saknar demokratisk tradition och erfarenheter. Såväl tekniskt som materiellt stöd kommer att behövas när dessa planer skall förverkligas. Sverige har redan relevanta erfarenheter från andra länder som skulle kunna utnyttjas i Moçambique.

Kraven på flerpartisystem hörs också starkt från andra afrikanska länder. I Zambia har det lett till att president Kaunda för två veckor sedan tillkännagav att konstitutionen skall revideras och flerpartisystem införas. Vidare skall fria val, där flera partier tillåts delta, hållas senast i oktober 1991. I Ke-

nya har debatten om enpartisystem eller flerpartisystem varit livlig. Presidenten har där tillsatt en kommission som utreder de politiska reformbehoven i landet.

Det ekonomiska reformprogram som inletts i Zimbabwe innebär ökad ekonomisk liberalisering och marknadsorientering. Kraven på en efterföljd i form av politiska reformer mot ökad pluralism blir allt starkare. Kanske är president Mugabes uttalande i september om att *inte* lagfästa enpartistaten ett första steg på vägen mot ett öppnare samhälle.

Då dessa länder tar steget från ord till handling är vi självfallet beredda att lämna politiskt och ekonomiskt stöd.

Sammanfattningsvis är regeringen beredd att göra mycket omfattande insatser för att stödja en demokratisk utveckling. Biståndet skall även i fortsättningen vara en kombination av långsiktiga utvecklingsinsatser och riktat stöd som har nyckeleffekt för den politiska utvecklingen. Det finns redan erfarenheter att bygga på, från de mer praktiska insatserna som bidrag till att genomföra allmänna val till mer övergripande utbyte av erfarenheter kring demokrati och samhällsplanering. Jag vill nämna ett par exempel på den senare typen av insatser.

I övergångsskedet mellan diktatur och demokrati i Chile genomfördes ett brett upplagt seminarium där svenska erfarenheter av demokratisk samhällsuppbyggnad på en rad områden diskuterades med den samlade chilenska demokratiska oppositionen.

Denna vecka genomförs en unik demokratiinsats i Sydafrika, där representanter för svenskt samhälle och näringsliv diskuterar demokrati, samhällsplanering och välfärd med representanter för de krafter som kan komma att styra samhället när det blir majoritetsstyre.

Till detta kommer planer på att stödja erfarenhetsutbyte mellan de afrikanska stater som nu befinner sig i början av processer mot ökad demokrati.

Därmed har Jan-Erik Wikströms andra fråga besvarats.

Den tredje frågan rör eventuella nya samarbetsländer. Mitt svar får återspegla den utveckling mot demokrati som inletts i en rad länder.

Till de nya samarbetsländerna hör nämligen bl.a. Chile, Costa Rica och Bolivia, länder där det nu är meningsfullt att stödja ekonomisk och social utveckling liksom befästandet av demokratin. Namibia och Uganda tillhör de nya samarbetsländerna i Afrika. Jag planerar också att lämna stöd till Kambodja, när den politiska situationen där ger möjligheter till insatser för återuppbyggnad av ett samhälle som är både politiskt och ekonomiskt sönderslaget.

Jag vill avsluta med att betona att Sverige länge legat i frontlinjen vad gäller stöd till människor som drabbats av, och kämpat mot, förtryck och diktatur.

Jag och Jan-Erik Wikström är uppenbarligen överens om att vi skall fortsätta med detta och nu ytterligare förstärka vårt stöd till de fattiga folkens strävan efter utveckling och demokrati.

Anf. 54 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! En eftermiddag som denna bjuder på många intressanta debatter, alltifrån amalgam till naprapater. Jag vill gärna säga att det ämne som

jag har tagit upp och som biståndsministern svarat på är viktigare än det mesta.

Jag vill tacka biståndsministern för ett mycket utförligt och väl genomarbetat svar på min interpellation. Jag är särskilt tillfredsställd med att svaret innehåller ett tydligt uttalande till förmån för flerpartisystem.

I min interpellation påpekar jag att otydligheten på denna punkt ofta har varit påfallande i svensk debatt. Det är tyvärr betecknande att resonemang om flerpartisystem helt saknades i den skrift om demokrati och mänskliga rättigheter som UD gav ut i serien Aktuellt i biståndspolitiken. Också i Lena Hjelm-Walléns artiklar i Aftonbladet saknades detta. Jag har nyligen haft en debatt i tidningen Arbetet med tre socialdemokratiska riksdagsmän där de faktiskt ursäktade enpartisystemen. Så mycket bättre att vi nu är överens om hur viktigt det är att verkligen ta ställning till förmån för flerpartisystem.

Den syn som nu återfinns i interpellationssvaret måste på ett entydigt sätt komma till uttryck i kontakterna med de länder som mottar svenskt bistånd. Här räcker det inte med allmänna uttalanden om värdet av demokrati. Det måste klart framgå att Sverige fäster avgörande vikt vid att individuella fri- och rättigheter garanteras och att det politiska systemet bygger på pluralism och flerpartisystem. På denna avgörande punkt måste tonläget skärpas. Delar biståndsministern min uppfattning att dialogen med mottagarländerna skall föras på det sättet?

Frågan blir då hur vi skall hantera länder där utvecklingen inte går i rätt riktning utan kanske rent av går i motsatt riktning. Skall vi inte kunna föra över biståndsanslag från vissa länder till andra där utvecklingen ser ljusare ut? Skall t.ex. Cuba även i framtiden tillhöra den grupp länder som BITS har reguljärt samarbete med?

I sitt svar nämner Lena Hjelm-Wallén en rad värdefulla medel och metoder för att aktualisera demokratitanken. Det är angeläget med dialog och kunskapsöverföring – bl.a. genom seminarier – om marknadsekonomi, demokrati och offentlig förvaltning. Biståndssamarbete av det slaget bör kunna få stor omfattning och borde kunna gälla en bred krets av länder, inte bara de som vi för närvarande samarbetar med. Förvaltningsbiståndet har ofta strategisk betydelse, både med tanke på att bygga upp de institutionella förutsättningarna för en fungerande marknadsekonomi och i syfte att ge stadga åt spirande demokratiska system och funktioner.

Det är också viktigt att vi genom de enskilda organisationerna ger starkare eftertryck åt demokratimålet. Med sina olika kontakter kan partierna, fackliga och kooperativa organisationer samt kyrkorna bidra till att sprida kunskap om folkrörelsernas roll för att skapa och bevara vitalitet i demokratin.

Jag ställde också frågan om hur regeringen ser på biståndssamarbete med nya länder där utvecklingen mot politisk demokrati bedöms som löftesrik. Jag ställde frågan mot bakgrund av att regeringen förhöll sig tämligen passiv inför Filippinerna när landet övergick till att bli demokrati.

Nu går utvecklingen på många håll snabbt samtidigt som framstegen ofta är sköra. Sverige måste då vara berett att göra snabba och flexibla insatser i de känsliga övergångsskeendena. I våras gjorde riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om behovet av kunskapsuppbyggnad om det franskta-

lande Afrika. Nu tycks det hända åtskilligt i dessa länder. Min fråga blir då: Har regeringen beredskap för insatser även där?

Anf. 55 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Jag uppskattar mycket detta tillfälle att med Jan-Erik Wikström få diskutera demokratifrågorna i biståndet, särskilt som vi kan använda det här konstruktiva tonläget. Dess värre har det ju ofta varit så att man i debatten nyttjat demokratimålet i svenskt bistånd som ett tillhygge för att attackera länder vilkas regering man ogillar. Jag tror inte att man kommer särskilt långt i en sådan debatt. Jag tror att vi når målet bäst i den här typen av konstruktiv debatt.

Jag kan konstatera att vi under de år som jag har varit biståndsminister successivt och kontinuerligt har arbetat alltmer med demokratifrågorna i biståndet. Det är inte jag själv som har haft så stor betydelse i det arbetet. Visst är jag intresserad, men det har också varit möjligt därför att det funnits en förståelse för dessa frågor ute i de länder som vi samarbetar med. Jag tror också att vi själva i vår debatt har vässat argumenten och nu är de med i alla sammanhang, i instruktioner, vid förhandlingar och liknande. I alla sammanhang tar vi upp frågor om demokrati och mänskliga rättigheter.

Det är självklart att pluralism och flerpartisystem alltid finns med i demokratiprocessen. Ibland kan vi konstatera att utvecklingen står stilla – det är tack och lov bara ibland, därför att i flertalet länder sker det ju en mycket positiv utveckling. Men ibland är situationen den att det står mycket stilla och då får man se över biståndet, både dess volym och innehåll. Sådant sker ju också kontinuerligt. Det gäller ju både att gå nedåt i biståndsengagemang där det står stilla, men också att, som jag har beskrivit, öka i andra länder.

När det gäller exempelvis Filippinerna, som Jan-Erik Wikström frågade om, har vi numera efter Corazon Aquinos valseger ett svenskt-filippinskt biståndssamarbete. Vi har hittills utbetalt 28 milj.kr. till Filippinerna. Det är ingen stor summa pengar, men man skall komma ihåg att Filippinerna är ett land som i förhållande till många andra länder redan mottar ett internationellt mycket stort bistånd från andra länder än Sverige.

Herr talman! Jag tror att jag därmed har besvarat Jan-Erik Wikströms ytterligare frågor.

Anf. 56 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag är överens med biståndsministern om att vi har ungefär samma grundsyn, och fattas bara annat. Detta är ju den punkt där Sverige har särskilda förutsättningar att ge bidrag, både därför att vi själva har en förpliktande tradition och därför att vi inte har något kolonialt förflutet, som biståndsministern påpekade i svaret.

Jag är glad om vi i större utsträckning än tidigare för de här frågorna på tal i dialogen med våra mottagarländer. Mitt intryck är nog att det tidigare har varit litet dåligt på den punkten. Nu finns det all anledning att låta den här frågan bli mycket tydlig. Utvecklingen över hela världen har ju aktualiserat detta, och det är utomordentligt glädjande.

Jag är också tacksam för att biståndsministern delar min uppfattning att när utvecklingen i ett land står alldeles stilla på den här punkten måste det

finnas anledning att se över det svenska biståndet. Det måste ju ligga i den här dialogen att man på den mottagande sidan upplever att vi menar allvar med våra synpunkter.

Slutligen tror jag att det är mycket viktigt att Sverige snabbt kan ge stöd när ett land är i övergångsskedet från enpartistat till flerpartistat eller från diktatur till demokrati. Jag tycker att vi kom i gång litet väl sent när det gällde Filippinerna. Därför är det så mycket viktigare att vi snabbt kan sätta in insatser i de många länder där man börjar söka sig mot större inslag av demokrati.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Meddelande om svar på interpellation 1990/91:4

Anf. 57 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! På begäran av interpellanten kommer interpellation nr 1990/91:4 inte att besvaras inom föreskriven tid. Interpellationen skall efter överenskommelse mellan statsrådet Anita Gradin och interpellanten besvaras den 15 november.

21 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades

Proposition
1990/91:41 till finansutskottet

22 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1990/91:KU2, KU5 och KU6
Skatteutskottets betänkande 1990/91:SkU1
Lagutskottets betänkande 1990/91:LU5
Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1990/91:AU9 och AU10

23 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Proposition
1990/91:48 Tillämpning i fråga om Irak och Kuwait av lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner

Redogörelse
1990/91:2 Riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för budgetåret 1989/90

med anledning av prop. 1990/91:1 Säkerheten vid järnväg, tunnelbana och spårväg, m.m.
1990/91:T3 av Kenth Skårvik m.fl. (fp)
1990/91:T4 av Rune Thorén m.fl. (c)
1990/91:T5 av Tom Heyman (m)

med anledning av prop. 1990/91:3 Skogsbruket i fjällnära skogar
1990/91:Jo1 av Marianne Löfstedt (m)
1990/91:Jo2 av Ulla Orring och Britta Bjelle (båda fp)
1990/91:Jo3 av Lars Werner m.fl. (v)
1990/91:Jo4 av Sören Norrby m.fl. (fp)
1990/91:Jo5 av Sven Eric Lorentzon m.fl. (m)
1990/91:Jo6 av Karin Israelsson (c)
1990/91:Jo7 av Claes Roxbergh m.fl. (mp)
1990/91:Jo8 av Karl Erik Olsson m.fl. (c)
1990/91:Jo9 av Leo Persson (s)
1990/91:Jo10 av Leif Marklund m.fl. (s)

med anledning av prop. 1990/91:4 Ändring i rennäringslagen (1971:437), m.m.
1990/91:Jo11 av Ulla Orring (fp)
1990/91:Jo12 av Sigrid Bolkéus och Axel Andersson (båda s)
1990/91:Jo13 av Lars Werner m.fl. (v)
1990/91:Jo14 av Karin Israelsson (c)
1990/91:Jo15 av Claes Roxbergh m.fl. (mp)
1990/91:Jo16 av Sven Eric Lorentzon m.fl. (m)
1990/91:Jo17 av Martin Olsson (c)
1990/91:Jo18 av Anders Castberger m.fl. (fp)
1990/91:Jo19 av Karl Erik Olsson m.fl. (c)
1990/91:Jo20 av Mats Lindberg och Leif Marklund (båda s)
1990/91:Jo21 av Leif Marklund m.fl. (s)
1990/91:Jo22 av Bruno Poromaa m.fl. (s)

med anledning av prop. 1990/91:5 En modernisering av företagens självdeklarationer och förfarandefrågor i anslutning till skattereformen, m.m.
1990/91:Sk4 av Carl Frick och Claes Roxbergh (båda mp)
1990/91:Sk5 av Bo Lundgren m.fl. (m)
1990/91:Sk6 av Rolf Kenneryd m.fl. (c)

med anledning av skr. 1990/91:6 Redogörelse för uppföljning av förslag från delegationen för Miljöprojekt Göteborg
1990/91:Jo23 av Rune Thorén m.fl. (c)
1990/91:Jo24 av Claes Roxbergh m.fl. (mp)
1990/91:Jo25 av Annika Åhnberg m.fl. (v)

med anledning av prop. 1990/91:8 Vårdnad och umgänge
1990/91:L3 av Allan Ekström (m)

1990/91:L4 av Elisabeth Persson m.fl. (v)
1990/91:L5 av Karl-Gösta Svenson och Wiggo Komstedt (båda m)
1990/91:L6 av Kaj Larsson m.fl. (s)
1990/91:L7 av Eva Johansson m.fl. (s)
1990/91:L8 av Ulla Pettersson (s)
1990/91:L9 av Martin Olsson m.fl. (c)
1990/91:L10 av Bengt Harding Olson m.fl. (fp)
1990/91:L11 av Ingrid Ronne-Björkqvist och Charlotte Branting (båda fp)
1990/91:L12 av Elisabet Franzén m.fl. (mp)
1990/91:L13 av Lena Öhrsvik (s)

Utrikesutskottets betänkanden
1990/91:UU1 Krigsmaterielexport
1990/91:UU2 Internationella miljöfrågor

Kulturutskottets betänkanden
1990/91:KrU1 Museifrågor
1990/91:KrU3 Tornedalsfrågor

Jordbruksutskottets betänkanden
1990/91:JoU4 Trädgårdsnäringen
1990/91:JoU5 Livsmedelskontroll
1990/91:JoU6 Vatten- och luftvård

Arbetsmarknadsutskottets betänkande
1990/91:AU1 Jämställdhet

Bostadsutskottets betänkande
1990/91:BoU6 Vissa ändringar i bostadsbidragslagen

24 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 18 oktober

1990/91:54 av Gunilla André (c) till statsrådet Erik Åsbrink om kompensation till ensamstående med barn på grund av skattereformen:

Skattereformsbeslutet innebär att skattereduktionen för ensamstående med barn slopas.

Centern anförde i partimotion 1989/90:Sk96, i samband med beslutet, att denna skattereduktion har betydelse för många kvinnor, och även för män, som är låginkomsttagare. Centern begärde därför hos regeringen förslag till kompensation för att klara den berörda gruppens ekonomiska situation. Regeringen hänvisade för sin del i proposition 1989/90:110 till den s.k. underhållsbidragskommittén.

Det är emellertid ännu oklart huruvida regeringen avser att kompensera den berörda samhällsgruppen för borttagandet av skattereduktionen. Proposition om detta fanns inte med på den propositionsförteckning som nyligen förelades riksdagen. Om reduktionen slopas utan samtidig kompensation riskerar en redan hårt ekonomiskt ansatt grupp att få en än kärvare situation. Socialbidrag riskerar att bli det sista återstående alternativet för allt fler i denna grupp.

Jag vill mot denna bakgrund fråga statsrådet:

1. Tänker regeringen fullfölja det man antydde i propositionen och ge full kompensation till ensamstående med barn för borttagandet av skattereduktionen?
2. Om svaret på fråga 1 är jakande, hur kommer denna kompensation att utformas?

1990/91:55 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till statsrådet Maj-Lis Lööw om asyl:

Det är ytterst viktigt att de som beviljats asyl i Sverige känner trygghet och slipper fysisk och psykisk ängslan. Om detta får det inte råda någon som helst tvekan.

Lika viktigt är det, i avsikt att skapa förståelse bland medborgarna för flyktingpolitiken, att de som beviljats asyl under sin tillfälliga eller stadigvarande vistelse i Sverige uppträder på ett icke utmanande sätt. Har man erhållit skydd och fristad i ett land får man acceptera de regler och normer som gäller för landet.

Att t.ex. under asylskyddets täckmantel bedriva olaglig verksamhet och medvetet driva med såväl myndigheter som medborgare får inte accepteras. Jag är väl medveten om att statsrådet är förhindrad att debattera enskilda fall, men jag vill ändå ta upp ett sådant i syfte att förklara vad jag menar med missbruk av asylrätten.

En familj erhöll år 1987, enligt pressuppgifter, asyl på grund av att zigenare som grupp förföljdes i hemlandet – Tjeckoslovakien. Därefter har familjen vid flera tillfällen (!) besökt hemlandet och kommit tillbaka med nya barn (nu elva), vilka de säger är deras, något som polisen inte tror på. Barnen har sedan 1988 begått 194 bevisbara brott. Nu har fem av barnen omhändertagits av myndigheterna, därför att föräldrarna tvingat barnen att begå brott.

Är statsrådet beredd att medverka till att de som beviljats asyl kan sändas tillbaka till sitt hemland om de agerar grovt kriminellt eller på annat sätt tydligt klargör att de inte är i behov av asyl?

den 19 oktober

1990/91:56 av *Sylvia Pettersson* (s) till arbetsmarknadsministern om flexibla lönebidrag:

I sin anslagsframställan inför innevarande års budgetproposition förordade AMS en övergång till en modell med flexibla lönebidrag från juli 1990.

Riksdagen beslöt i maj i år att avvakta till juli 1991 med genomförandet av ett nytt bidragssystem, bl.a. mot bakgrund av de effekter detta kunde få för myndigheter, institutioner och ideella organisationer. Det är enligt riksdagens beslut önskvärt att dessa arbetsgivare får rådrum och möjlighet att anpassa sin planering till ändrade förutsättningar.

Eftersom man inte kan bortse från att en omläggning av lönebidragssystemet kommer att vålla svårigheter för arbetsgivarna inom de mest berörda verksamheterna, där merparten av de lönebidragsanställda sysselsätts, framhöll riksdagen nödvändigheten av att AMS inför sin nästa anslagsframställan skulle belysa konsekvenserna av bidragsomläggningen.

Ett flertal statliga museer och nästan alla länsmuseer har en stor del av sin personal som lönebidragsanställda med 90 resp. 100 % statsbidrag. Som exempel kan nämnas att Nordiska museet har 104 lönebidragsanställda, varav 17 vid Julita där de utgör huvuddelen av personalstyrkan. Samma förhållande råder vid Kulturarvet i Falun. Det finns länsmuseer i landet som har bidrag till 50–60 % av sin personalstyrka.

I stort sett alla slag av ideella organisationer, idrottsrörelsen, bildningsförbund m.fl. har ett stort antal lönebidragsanställda. Kännetecknande för dessa slag av arbetsgivare, hos vilka de flesta lönebidragsanställda arbetar, är att det är små organisationer, föreningar, lokalavdelningar och liknande. Dessa har ofta en liten kassaomsättning och får vid en förändring svårt att bära en ökad lönekostnad.

Dessutom handlar det här ofta om personer som av en eller annan anledning kan vara svårplacerade på den öppna arbetsmarknaden.

Den typ av arbete som vissa statliga kulturinstitutioner och folkrörelserna kunnat erbjuda har visat sig vara mycket lämpligt för lönebidrag. En förändring som leder sannolikt till att ett stort antal anställningar upphör, vilket innebär en uppenbar risk att många människor får svårigheter att komma in på den öppna arbetsmarknaden.

Det finns därför anledning förmoda att det kommer att krävas en resursförstärkning av såväl institutioner som ideella organisationer om de inte skall tvingas göra sig av med personal som utför viktiga arbetsuppgifter.

Med anledning av ovan anförda vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Kan arbetsmarknadsministern i dag redogöra för resultatet av AMS översyn?

Vilka konsekvenser bedömer AMS att en bidragsomläggning skulle medföra?

Anser arbetsmarknadsministern att det är till fyllest med rådrum och möjlighet att anpassa sig för länsmuseer, ideella organisationer m.fl.?

Om så inte är fallet, är arbetsmarknadsministern beredd att verka för en resursförstärkning i någon form?

1990/91:57 av *Per-Ola Eriksson* (c) till industriministern om utvecklingsfonderna:

De regionala utvecklingsfonderna har under de tolv år de verkat sedan inrättandet 1978 aktivt bidragit till att främja småföretagen. Landets många

småföretag, regionala organ och näringslivets organisationer betonar i olika sammanhang utvecklingsfondernas betydelse.

Kombinationen av krediter från bankerna och utvecklingsfonderna har varit, och är, till stor nytta för en positiv småföretagsutveckling, inte minst i de s.k. skogslänen och områden med ensidigt näringsliv.

Det är kombinationen av utvecklingsfondernas generella åtgärder för småföretagen, de direkta insatserna i enskilda företag – t.ex. krediter –, rådgivning, exporthjälp och produktutveckling samt åtgärder för ett ökat nyföretagande som bidragit till att fonderna är ett viktigt instrument i näringslivsutvecklingen.

I fråga om innehåll i fondernas verksamhet och uppläggning har det skett en betydande utveckling och anpassning till småföretagens behov under 1980-talet.

I våras beslutade riksdagen, på regeringens förslag i den näringspolitiska propositionen, (1989/90:88), att utvidga utvecklingsfondernas målgrupp till att omfatta små och medelstora företag inom samtliga näringsgrenar. Det var ett bra beslut. Det skapar möjlighet att i ökad utsträckning stödja företag inom tjänstesektorn och servicenäringarna. Det är emellertid viktigt att fonderna även fortsättningsvis lägger stor vikt vid att främja tillverkningsföretagen som tidigare utgjort fondernas målgrupp.

Det finns emellertid nu en betydande oro bland utvecklingsfondernas ledning, styrelse och personal för att fondernas slagkraft skall försämras. Denna oro grundas på dels beslutet om indragning av kapital från fonderna, dels den ambition till centralstyrning och detaljreglering som man upplever att statens industriverk (SIND) medverkar till. I slutändan drabbar detta småföretagen.

På regeringens förslag beslutade riksdagen om indragning av totalt 1,6 miljarder kronor av utvecklingsfondernas totala kapital. En miljard kronor skall dras in till staten och ytterligare 600 milj. kr. skall dras in för uppbyggande av storregionala riskkapitalbolag.

I propositionen anförde industriministern att han "är medveten om att fondernas begränsade resurser gör det svårt att hjälpa samtliga företag som kan komma att efterfråga fondernas tjänster". I den regionalpolitiska propositionen 1989/90:76 som avlämnades samtidigt med den näringspolitiska propositionen framhöll industriministern att utvecklingsfondernas uppgift att förse företag med riskfinansiering blir än mer betydelsefull när lokaliseringslånen slopas. Trots denna insikt om utvecklingsfondernas resurser beslutade riksdagen på regeringens förslag om en minskning av fondernas kapital med nästan två tredjedelar. Detta har skapat oro hos både fonderna och dess målgrupp småföretagen.

Flera av utvecklingsfonderna har i dag en besvärlig ekonomisk situation och kan inte tillgodose det behov av krediter som efterfrågas av företagen. Detta hämmar nu en positiv småföretagsutveckling.

Vårt land är på väg in i en ny lågkonjunktur med därtill hörande problem på arbetsmarknaden. Mot denna bakgrund är det mycket anmärkningsvärt att inleda förhandlingar med utvecklingsfonderna om indragning av medel från fonderna. Fondernas kapital kommer att behövas för att skapa investeringar och sysselsättning i småföretagen, som vanligtvis har bättre möjlighe-

ter att klara påfrestningar under lågkonjunkturer. Riksdagens beslut bör därför omprövas.

Utvecklingsfondernas organisation – med delat huvudmannaskap mellan staten och landstingen – har gett fonderna en unik position. Med den regionala förankringen följer att fonderna har en bred kontaktyta i länen. Avståndet mellan småföretagen och utvecklingsfonderna är kort. Detta är en stor tillgång och upplevs positivt av småföretagen.

Staten har tidigare inte ansett sig behöva utöva inflytande och detaljstyrning av fonderna utan betonat vikten av regional förankring. Utvecklingsfonderna måste ha en självständig ställning gentemot staten och få möjlighet att arbeta med flexibla lösningar beroende på länens olika näringsstruktur.

Mellan utvecklingsfonderna och SIND, som är tillsynsmyndighet för utvecklingsfonderna, är det nu på väg att skapas ett mindre bra samarbetsklimat. Fonderna upplever att staten via SIND försöker centralstyra och detaljdirigera. I flera andra sammanhang och inom andra sektorer eftersträvas minskad centralstyrning. I stället eftersträvas målstyrning för att nå gemensamma mål. Det kan därför inte vara riktigt att ett centralt verk skall detaljstyra ett regionalt organ som utvecklingsfonderna.

Varje utvecklingsfond måste få utvecklas utifrån de behov och förutsättningar som finns i resp. län. Den centrala nivån skall endast engageras i de fall fonderna själva önskar. Det kan gälla särskilda större projekt, exportstöd, osv. Då skall fonderna kunna få hjälp och stöd från SIND. En centralistisk lösning där SIND står som köpare av tjänster från de regionala utvecklingsfonderna är däremot helt oacceptabel. Inte heller bör SIND genom detaljregleringar eller särskilda villkor styra fondernas verksamhet.

För att åstadkomma en offensiv näringspolitik behövs en ökad satsning på de mindre företagen. Småföretagen har en strategisk betydelse för möjligheterna att skapa arbete, utveckla affärsidéer och bygga upp nya industrier och serviceföretag i olika delar av landet. Utvecklingsfonderna och deras insatser spelar i detta sammanhang en viktig roll. Därför är det viktigt att fondernas arbetsmöjligheter inte försämras.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande frågor till industriministern:

Är industriministern beredd att medverka till att indragningen av kapital från utvecklingsfonderna omprövas?

Vad avser industriministern vidta för åtgärder för att utvecklingsfonderna inte skall utsättas för centraldirigering och detaljstyrning?

den 22 oktober

1990/91:58 av *Maria Leissner* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om förhållandena i Rumänien:

Sedan Ceausescus fall i vintras har det stått mer och mer klart att den s.k. revolutionen inte innebar någon egentlig politisk kursändring för Rumänien.

De oppositionella krafterna i landet, inte minst studenter och intellektuella, har vid ett flertal tillfällen under året utsatts för våldsamma attacker vid sammanstötningar.

Det har på oppositionella rumäner förekommit godtyckliga arresteringar, misshandel, tortyr och mord på öppen gata. Allt pekar på att dessa attacker iscensatts för att tysta oppositionen och att ansvaret ligger hos landets politiska ledning. Allt fler uppgifter gör nu gällande att Securitate finns kvar med i princip samma uppgifter som tidigare under Ceausescuregimen.

Massmedia, särskilt televisionen, står under hård statlig politisk kontroll. Under året har allt fler rumäner sökt sin tillflykt till Sverige för att söka asyl, inte minst de människor som utsatts för attacker, hot och misshandel i samband med de våldsamma sammanstötningarna mellan å ena sidan polis och "gruvarbetare" och å andra sidan studenter och andra oppositionella.

Trots detta finns tecken som tyder på att bl.a. den svenska regeringen inte ser särskilt allvarligt på situationen. Bl.a. ger bedömningar av enskilda rumäners asylansökningar upphov till misstanken att regeringen i stort sett hoppas att Rumänien är "på rätt väg", och att det råder demokrati och en allmän respekt för mänskliga rättigheter.

Jag vill mot denna bakgrund be invandrarministern om klarläggande på följande punkter:

1. Hur bedömer regeringen situationen i Rumänien med avseende på respekten för mänskliga rättigheter?
2. Anser invandrarministern att det finns fog för uppfattningen att utvecklingen i Rumänien är på rätt väg?
3. Anser invandrarministern att det i stort sett kan uteslutas att rumäner har fog att frukta förföljelse om de återvänder till Rumänien, dvs. en liknande bedömning som för Polen och Ungern?

25 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 17 oktober

1990/91:114 av *Birgitta Hambraeus* (c) till utrikesministern om Antarktis:

Sverige arbetar för ett så starkt miljöskydd som möjligt för Antarktis. När riksdagen behandlade frågan hösten 1989 trodde vi att den mineralkonvention som vi undertecknat skulle vara bästa sättet att nå målet.

Situationen är nu annorlunda. Flera länder stiftar lagar som går längre än mineralkonventionen i miljöskydd och förbjuder landets medborgare att över huvud taget exploatera Antarktis. Mineralkonventionen framstår nu snarare som ett hinder för att skydda Antarktis än en hjälp. Sverige bör sluta arbeta för en ratificering.

Inför mötet i Chile mellan Antarktisfördragets parter som börjar den 19 november bör Sverige ansluta sig till det förslag om totalt förbud mot exploatering som vinner allt större genklang.

Ämnar utrikesministern se till att Sverige representeras vid Antarktisfördragsmötet i Chile av miljökunniga tjänstemän, med instruktion att söka ett

alternativ till mineralkonventionen i form av ett totalförbud mot exploatering av Antarktis?

1990/91:115 av *Sven-Olof Petersson* (c) till industriministern om industriella satsningar i Blekinge:

Under våren fattade riksdagen beslut om särskilda regionalpolitiska insatser för Blekinge län. Beslutet innefattade bl.a. att Saab skulle placera en fabrik i Karlskrona och att denna satsning skulle ge 500 nya arbeten – detta i utbyte mot statligt stöd för Saabs flygplanstillverkning. Nu har såväl Saab Automobile som Saab-Scania sagt att de ej kan fullfölja detta avtal. Arbetsmarknadsläget i Blekinge är akut, och detta gäller också i den redan befintliga bilindustrin.

Vilka konkreta åtgärder ämnar statsrådet vidta, så att den av riksdagen beslutade satsningen i Blekinge ger 500 nya arbeten?

den 18 oktober

1990/91:116 av *Gudrun Schyman* (v) till miljöministern om grundvattnet:

Det tidigare så självklara kravet att grundvattnet skall gå att dricka har förvandlats till en miljöpolitisk målsättning. Om 30 år skall grundvattnet vara tjänligt igen, utan att några reningsinsatser krävs.

Det mest akuta hotet mot detta krav svarar sommarstuguägarna i kustområden samt jordbruket för, allt enligt naturvårdsverkets aktionsplan "Sötvatten 90".

Skall sötvattnet i grundvattendepåerna vara drickbart för all överskådlig framtid kommer det att bli fråga om inskränkningar och förbud vad gäller vattenanvändningen, menar naturvårdsverket, som vill ha ett riksdagsbeslut om att grundvattnet skall skyddas, till stöd för planerade förslag på begränsningar.

Min fråga är:

Är miljöministern beredd att medverka till ett snabbt riksdagsbeslut i enlighet med naturvårdsverkets önskan?

1990/91:117 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till statsministern om statsrådens löner:

Enligt uppgift har den socialdemokratiska riksdagsgruppen tagit ställning för att riksdagsledamöternas arvoden skall "frysas" 1990 av främst psykologiska och stabiliserande orsaker inför 1991 års avtalsrörelse.

Detta skall ske trots att regeringsledamöter, kommunal- och landstingsråd, anställda i politiska partier, fackliga företrädare, journalister och alla andra erhållit lönehöjningar för år 1990!

Är statsministern beredd att medverka till att, av solidaritet med riksdagens ledamöter, justera statsrådens arvoden avseende de delar som utgör 1990 års arvodeshöjning?

1990/91:118 av *Jens Eriksson* (m) till utrikesministern om dumpade kemiska stridsmedel:

Under de senaste dagarna har pressen uppmärksammat den sänkning av fartyg fyllda med kemiska stridsmedel, som de allierade genomförde väster om Måseskär i Skagerrak, efter krigsslutet 1946.

Har utrikesministern för avsikt att agera internationellt för att undanröja de stora risker det innebär för fiskare och andra när fartygen rostar sönder och gifterna sprids?

den 19 oktober

1990/91:119 av *Björn Samuelson* (v) till socialministern om dricksvattnet:

I en nyligen framlagd vetenskaplig rapport visas sambandet mellan dricksvattenkvalitet och förekomsten av hjärt- och kärlsjukdomar. Där dricksvattnet är mjukt, som t.ex. i västra Värmland, är förekomsten av ovannämnda sjukdomar mycket vanligare än i andra delar av landet, där vattnet är hårdare.

Vatten är vårt viktigaste livsmedel och måste därför ha en mycket hög kvalitet.

Jag vill därför fråga socialministern:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att garantera en god vattenkvalitet över hela landet?

1990/91:120 av *Karin Israelsson* (c) till bostadsministern om plan- och bygglagen:

Regeringen beviljade föregående vecka Umeå kommun att frångå en översiktsplan som antagits i stor kommunal enighet. I planen framhålls det riksintresse som centrala Umeå utgör med sin unika byggnadsstil. Det fanns då ingen som kunde ana att detta beslut kunde rivas upp i och med att en intressent med god ekonomi erbjuder sig att bebygga en tomt med ett höghushotell som helt avviker från den omgivande miljön. Boverket och andra myndigheter som yttrat sig i ärendet har avstyrkt denna byggnads placering i detta centrala läge. Regeringen ger dock kommunen möjlighet att frångå sin egen plan och anför att det är kommunens mening. Ingen hänsyn tas till de starka protester som lokalbefolkningen uttryckt.

Många anser att bostadsministern och regeringen med detta beslut har slagit undan benen på plan- och bygglagens intentioner om medborgarinflytande, där riksintressen skall väga tyngre än intresset från lokala projektörer.

Jag vill med anledning av detta fråga om bostadsministern med detta anser att plan- och bygglagen har spelat ut sin roll.

1990/91:121 av *Ingrid Ronne-Björkqvist* (fp) till statsrådet Bengt Lindqvist om direktiven till 1989 års handikapputredning:

Riksdagen har nyligen avslagit en motion om att riksdagen hos regeringen skulle begära en översyn av situationen för stödet till föräldrar med funktionshinder. Motionen avslogs med motiveringen att utskottet utgick ifrån att handikapputredningen kommer att behandla frågan om de funktionshindrade föräldrarnas behov.

Jag har nu efteråt läst direktiven (Dir. 1988:53) och kan inte finna att utredningen speciellt skulle studera de handikappade föräldrarnas behov av stöd.

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att ge 1989 års handikapputredning tilläggsdirektiv om en översyn av situationen för stödet till föräldrar med funktionshinder?

den 22 oktober

1990/91:122 av *Gudrun Schyman* (v) till statsrådet Anita Gradin om EGs giftnormer:

Enligt uppgifter i Ny Teknik (1990:42) viker sig Sverige redan i dag för EGs giftnormer. Det gäller ämnet formaldehyd. Som första myndighet i världen slog kemikalieinspektionen 1987 fast att formaldehyd kan framkalla cancer. Ett år senare meddelades kemikalieinspektionens klassning för omvärlden. Sedan blev det stopp.

EG-kommissionen protesterade och ville ha en svensk anpassning till EGs svagare klassificering. På miljödepartementet hoppas man på ett snart beslut enligt kemikalieinspektionens förslag, men på UDs handelsavdelning är tonen mer försiktig. Man säger att den hänger samman med det större integrationsarbetet mellan EG och EFTA.

För inte länge sedan kunde vi läsa i andra massmedia att EFTA vunnit en miljöseger i EG-förhandlingarna, eftersom Sverige och övriga EFTA-stater skulle få behålla sina egna regler och gränsvärden.

Min fråga är:

Tänker Anita Gradin vidta några åtgärder för att få fram ett beslut i enlighet med kemikalieinspektionens förslag?

26 § Kammaren åtskildes kl. 15.56.

Förhandlingarna leddes
av andre vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 14 § anf. 26 (delvis) och
av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Måndagen den 22 oktober

1 § Justering av protokoll 1
2 § Ledigheter 1
3 § Svar på interpellationerna 1990/91:24 och 34 om AP-fonderna . 1
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
(forts. 6 §)
4 § Ajournering 3
5 § Återupptagna förhandlingar 4
6 § Svar på interpellationerna 1990/91:24 och 34 om AP-fonderna
(forts) 4
Bengt Westerberg (fp)
Carl Bildt (m)
(forts. 9 §)
7 § Ajournering 6
8 § Återupptagna förhandlingar 6
9 § Svar på interpellationerna 1990/91:24 och 34 om AP-fonderna
(forts.) 6
Carl Bildt (m)
Statsminister Ingvar Carlsson (s)
Bengt Westerberg (fp)
10 § Svar på interpellation 1990/91:3 om bilavgifter 12
Kommunikationsminister Georg Andersson (s)
Carl Frick (mp)
11 § Meddelande om svar på interpellation 1990/91:37 16
Kommunikationsminister Georg Andersson (s)
12 § Svar på interpellation 1990/91:6 om socialbidrag 16
Statsrådet Bengt Lindqvist (s)
Sten Andersson i Malmö (m)
13 § Svar på interpellation 1990/91:8 om kommunens ekonomi och
den sociala omvårdnaden 19
Statsrådet Bengt Lindqvist (s)
Gudrun Schyman (v)
14 § Svar på interpellation 1990/91:10 om föräldraförsäkringen 26
Statsrådet Bengt Lindqvist (s)
Margó Ingvardsson (v)
Daniel Tarschys (fp)
15 § Svar på interpellation 1990/91:40 om statsbidrag till barnomsorg
i svenska kyrkans regi 33
Statsrådet Bengt Lindqvist (s)
Ulla Tillander (c)
16 § Svar på interpellation 1990/91:30 om förbud mot amalgam 36
Socialminister Ingela Thalén (s)
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)

17 § Svar på interpellation 1990/91:13 om sjukvården och landstingens ekonomi ... 40
Socialminister Ingela Thalén (s)
Margó Ingvardsson (v)
18 § Svar på interpellation 1990/91:22 om legitimation av naprapater 45
Socialminister Ingela Thalén (s)
Martin Olsson (c)
19 § Svar på interpellation 1990/91:14 om biståndspolitiken och demokratimålet ... 48
Statsrådet Lena Hjelm-Wallén (s)
Jan-Erik Wikström (fp)
20 § Meddelande om svar på interpellation 1990/91:4 ... 54
Statsrådet Lena Hjelm-Wallén (s)
21 § Hänvisning av ärende till utskott ... 54
22 § Förnyad bordläggning ... 54
23 § Bordläggning ... 54
24 § Anmälan om interpellationer
1990/91:54 av Gunilla André (c) om kompensation till ensamstående med barn på grund av skattereformen ... 56
1990/91:55 av Sten Andersson i Malmö (m) om asyl ... 57
1990/91:56 av Sylvia Pettersson (s) om flexibla lönebidrag ... 57
1990/91:57 av Per-Ola Eriksson (c) om utvecklingsfonderna ... 58
1990/91:58 av Maria Leissner (fp) om förhållandena i Rumänien ... 60
25 § Anmälan om frågor
1990/91:114 av Birgitta Hambraeus (c) om Antarktis ... 61
1990/91:115 av Sven-Olof Petersson (c) om industriella satsningar i Blekinge ... 62
1990/91:116 av Gudrun Schyman (v) om grundvattnet ... 62
1990/91:117 av Sten Andersson i Malmö (m) om statsrådens löner ... 62
1990/91:118 av Jens Eriksson (m) om dumpade kemiska stridsmedel ... 63
1990/91:119 av Björn Samuelson (v) om dricksvattnet ... 63
1990/91:120 av Karin Israelsson (c) om plan- och bygglagen ... 63
1990/91:121 av Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) om direktiven till 1989 års handikapputredning ... 63
1990/91:122 av Gudrun Schyman (v) om EGs giftnormer ... 64

gotab 97167, Stockholm 1990